

HARCMISTRZ

MIESIĘCZNIK STARSZYNY HARCERSKIEJ
ORGAN NACZELNICTWA ZWIĄZKU HARCERSTWA POLSKIEGO

Rok 12. № 12

WARSZAWA

Grudzień 1929 r.

GAWĘDA NACZELNIKA.

Z okazji Sprawozdania N. R. H.

Nim do rzeczy przystąpię, uprzedzam Was z góry, że to, co dziś podam, może w części dosyć dalekie będzie od stylu „gawędy”, nie chciałem jednak dla tych rozważań, związanych ze Zjazdem Walnym wprowadzać tytułu odmiennego od tego, jaki noszą stałe moje z Wami rozmowy. Przedewszystkiem chciałem z Wami podzielić się uwagami, jakie mi nasunęło ostatnie sprawozdanie Z. H. P., które już otrzymaliście.

Zróbmy najpierw poprawkę. Na str. 62 sprawozdania mamy podaną ogólną liczbę harcerzy zagranicą na 3298, uwzględnijmy to w tablicy I na str. 55, wtedy okaże się, że harcerzy polskich mamy na świecie 38778, z tego poza Rzeczpospolitą jest 3298, w tem 582 należących do Związku, reszta stanowi oddzielne organizacje lub należy do organizacji danych państw. W Z. H. P. jest zatem 36.062 harcerzy i starszyny.

W r. 1927 było ich w Z. H. P. 31.071, przyrost wynosi 4.991 druhéw t. j. 16,1% ilości 1927 r.

Liczyby nabiorą znaczenia przez porównanie. Otóż w Anglii pomiędzy rokiem 1926 a r. 1929 (konferencja w Kandersteg — konferencja w Arrowe Park, tablica na str. 65) przyrost wyniósł 179,945 czyli 37%, w Stanach Zjedn. A. P. 27,035 czyli 3,4%, przyrost zaś w całym świecie bez Polski 229,932 czyli 13,8%. Warto by obliczyć te procenty dla wszystkich krajów, ale to może już ktoś z Was zrobi i przysła „Harc mistrzowi”.

W Polsce przyrost pomiędzy 1.I 1926 (27,734), a 1.I 1929 (36,062) wynosi 8,328 czyli 30%.

Stwierdzamy: *przyrost ilościowy harcerzy w Polsce odbywa się wolniej niż w Anglii, lecz przeszło dwa razy szybciej niż średnio w organizacjach całego świata, oraz prawie dziewięć razy szybciej niż w Ameryce Północnej.*

Interesujący jest przyrost starszyny egzaminowanej. Informuje o nim tabelka na str. 60. Zaczynając od 1922 przyrosty roczne wynoszą 8, 57, 49, 25, 19, 99, 97, w ostatnich dwóch latach 196 przeciw 158 w poprzednich pięciu latach. Nie znaczy to, że przyrost jest dostateczny, ale także nie widać żadnych odpowiednich katastrof, przeciwnie, ilość starszyny ze stopniami wzrasta.

Na 29,234 harcerzy o których mamy dane co do wieku jest 12,437 czyli 43% ponad lat 16, w r. 1926 było ich na 27,734—32%, czyli nieprawdą jest, że starsza młodzież masowo ucieka z Harcerstwa.

Te przykłady wystarczają do stwierdzenia, że aby wytworzyć sobie obraz rozwoju Związku, jest rzeczą konieczną szczegółowe przeanalizowanie sprawozdań, z góry jednak trzeba zalecić przy tem ostroż-

ność, ponieważ statystyki nasze pod względem pewności przedstawiają wiele do życzenia. Jednak nie tylko dane liczbowe świadczą o czemś zupełnie przeciwnem, niż to, co się słyszy ze strony malkontentów.

Wystarczy przejść w pamięci poszczególne chorągwie Związku i porównać stan dzisiejszy ze stanem z przed kilku lat, aby zupełnie stanowczo stwierdzić daleko idący rozwój ruchu. Wystarczy też uprzytomnić sobie jakie nowe dziedziny pracy powstają lub ożywiają się, dalej, cośmy widzieli na Zlocie i jak wyglądaliśmy na Dżembori, aby optymistycznie patrzeć w przyszłość.

Wróćmy jeszcze na chwilę do liczb. Oto w tym roku poraz pierwszy przeprowadziliśmy statystykę ilości młodzieży w drużynach różnego typu (str. 57 sprawozdania, strona prawa tablicy III). Niestety, nie objęła ona całości drużyn męskich. Z tego, co mogliśmy zebrać, widać, że na 22,441 harcerzy objętych tą statystyką mamy tylko 5,8% młodzieży pozaszkolnej i 5,1% starszych harcerzy w wieku lat 17 — 21, zarobkujących. Uderza również mała ilość młodzieży wiejskiej, która stanowi zaledwie 8,8%. Te liczby wskazują nam kierunek naturalnej i najbardziej pożądanej ekspansji Harcerstwa.

W sprawozdaniu nie zdążyliśmy wydrukować danych o obozach 1929 roku. Łącznie z obozami zlotowymi mieliśmy 379 obozów (w r. 1928—373), z 11,639 uczestnikami (w r. 1928—8,948) i 254,945 harcerzodniami (230,727). Dane te wymagają jeszcze skontrolowania—ogłosimy w „Harc mistrzu” szczegółowe zestawienie według chorągwi.

Na zakończenie tej części artykułu rzucam myśl, aby dwudziestolecie Harcerstwa w Polsce, przypadające na jesieni tego roku, uczcić przez przeprowadzenie szczegółowego i ścisłego policzenia się, aby uzyskać dokładne dane statystyczne. Przy tej sposobności należałoby raz jeszcze postarać się o uzupełnienie i skontrolowanie danych liczbowych z okresów przed—Z. H. P.

Zanim przejdę do drugiej, programowej części „gawędy”, słówko o zagadnieniu, które poruszyło szersze sfery opinii publicznej także poza Harcerstwem. Mam na myśli zagadnienie mniejszościowych drużyn skautowych. Otóż Główna Kwatera bardzo już dawno, bodaj w pierwszym roku istnienia Z. H. P. stawiała w tej sprawie wnioski Naczelnictwu i Naczelnej Radzie. Stoimy na stanowisku, uzgodnionem w swoim czasie z czynnikami państwowymi, że Związek może brać pod swój protektorat drużyny mniejszości narodowych, które przyjmą przyrzeczenie, Prawo, metody (system zastępowy) Baden-Powella i będą zalegalizowane przez odpowiednie władze

państwowe, poddadzą się kontroli władz Z. H. P. i przez nie będą reprezentowane nazwą Rzeszy-rychospolitej. Drużynom takim przysługują wewnętrzny samorząd i swoboda w uprawie kultury i sztuki. Do zmiany do ścisłego porozumienia z drużynami rosyjskimi, oraz z drużyną litewską w Wilnie, która zresztą należał wprost do Z. H. P. Drużyna ukraińska, która zgodziła się na powyższe zasady, następnie przestała się odzywać. Sprawy te można by energicznie poprowadzić, gdyby się znalazły na to fundusze. Obecny budżet Związku nie przewiduje pokrycia na tego rodzaju prace.

W sprawie programu.

Zastanawiając się nad programem Związku na najbliższe lata musimy odróżnić: 1) cel, jaki sobie w rozwoju Związku na te lata stawiamy, 2) co trzeba zrobić, aby ten cel osiągnąć; 3) środki umożliwiający te robotę i to: a) warunki natury psychicznej i socjologicznej; b) środki natury technicznej. Mówiąc o programie stacie to trzy punkty widzenia musimy mieć w pamięci, inaczej łatwo możemy popaść w frazeologię i w przypadkową lub celową, a obudną krytykomanję, żądając stawiania wielkich celów, w osiągnięcia wielkich rezultatów, a nie wskazując konkretnych środków i samemu do pracy nie stając. Przypuśćmy n. p. że chcemy w ciągu najbliższych trzech lat powiększyć ilość harcerzy o 15,000. Musimy w tym celu wykształcić ok. 470 instruktorów, czyli przeprowadzić conajmniej 15 kursów, a równocześnie zatrzymać w organizacji i kształcić względnie doświadczonego instruktora obecnych. Całą te robotę musi ktoś robić i ktoś nią kierować, a my przecież ciągle prowadzimy prace dorywcze z wysiłkami ludzi, którzy Harcerstwu oharowują godzinny swego wypoczynku, często jedynie godziny, które mogłyby poświęcić życiu rodzinnemu czy pracy nad sobą. Z zadowoleniem stwierdzamy, że w dziełach w. i. p. w. w. w. ostatnie dwa lata przyniosły nam duży ożywienie, ale zadaniem, które rozwiązać, gdy się dowiemy, że na osobie wydatki w. i. p. w. w. idzie w G. K. sześćset złotych miesięcznie. Ta suma umożliwi naszym instruktorom w tym dziale dać Harcerstwu te prace, które w innych warunkach musieliby dawać komu innemu, aby zrównoważyć swój budżet. Wyobraźcie sobie, że waznacznik Głównej Kwatery, choćby tylko dwóch waznacznik G. K. i po jednym wyzylatorze na większą chorągiew, może cały swój czas poświęcić Harcerstwu, łatwo wynnioskuje, jak barzdoby się podniosły techniczne możliwości rozwoju Ruchu.

Nie mniejsze znaczenie mają warunki psychiczne. Jakżé można, mimo wszelkiego osobistego wysiłku „nastawienia się”, wydlatnie i pójdnie pracować, kiedy za twój trud i mietylko dobre chęci, ale zaskakująco się rozwija, gdy się dowiemy, że na osobie wydatki w. i. p. w. w. idzie w G. K. sześćset złotych miesięcznie. Ta suma umożliwi naszym instruktorom w tym dziale dać Harcerstwu te prace, które w innych warunkach musieliby dawać komu innemu, aby zrównoważyć swój budżet. Wyobraźcie sobie, że waznacznik Głównej Kwatery, choćby tylko dwóch waznacznik G. K. i po jednym wyzylatorze na większą chorągiew, może cały swój czas poświęcić Harcerstwu, łatwo wynnioskuje, jak barzdoby się podniosły techniczne możliwości rozwoju Ruchu.

Nie mniejsze znaczenie mają warunki psychiczne. Jakżé można, mimo wszelkiego osobistego wysiłku „nastawienia się”, wydlatnie i pójdnie pracować, kiedy za twój trud i mietylko dobre chęci, ale zaskakująco się rozwija, gdy się dowiemy, że na osobie wydatki w. i. p. w. w. idzie w G. K. sześćset złotych miesięcznie. Ta suma umożliwi naszym instruktorom w tym dziale dać Harcerstwu te prace, które w innych warunkach musieliby dawać komu innemu, aby zrównoważyć swój budżet. Wyobraźcie sobie, że waznacznik Głównej Kwatery, choćby tylko dwóch waznacznik G. K. i po jednym wyzylatorze na większą chorągiew, może cały swój czas poświęcić Harcerstwu, łatwo wynnioskuje, jak barzdoby się podniosły techniczne możliwości rozwoju Ruchu.

Nie mniejsze znaczenie mają warunki psychiczne. Jakżé można, mimo wszelkiego osobistego wysiłku „nastawienia się”, wydlatnie i pójdnie pracować, kiedy za twój trud i mietylko dobre chęci, ale zaskakująco się rozwija, gdy się dowiemy, że na osobie wydatki w. i. p. w. w. idzie w G. K. sześćset złotych miesięcznie. Ta suma umożliwi naszym instruktorom w tym dziale dać Harcerstwu te prace, które w innych warunkach musieliby dawać komu innemu, aby zrównoważyć swój budżet. Wyobraźcie sobie, że waznacznik Głównej Kwatery, choćby tylko dwóch waznacznik G. K. i po jednym wyzylatorze na większą chorągiew, może cały swój czas poświęcić Harcerstwu, łatwo wynnioskuje, jak barzdoby się podniosły techniczne możliwości rozwoju Ruchu.

wielkiej czasu i energii dalej poprowadzić. Taką grupę, a raczej łańcuch grup miały stanowić Harcerstwa Harcmistrzów Rzeszyrychospolitej — Harcmistrzów Podharcmistrzów. Tęto, dotąd nie osiągnięliśmy, a można stwierdzić, że idą zewnątrz na bezustanne starania, aby do stworzenia takiego kręgosłupa Harcerswa nie dopuścić.

Oczywiście, gdy wiele rzeczy trzeba przeprowadzić nie przy pomocy całej starszyny, lecz przy objętości lub nawet „opozycji” choćby niewielkiej jej części, pracy to nie ułatwia ani nie przyspiesza. Ułatwia zaś ją niezmiernie szeregami faktycznych wiadomości, podrywanie zaufania, przyjmowanie urojeń lub plotek za prawdę.

Otóż owe socjologiczne, psychologiczne i techniczne realne warunki pracy trzeba koniecznie uwzględnić, robiąc plan działania. Nie są jednak, że w dzisiejszej chwili te trzecie, techniczne, najbardziej materialne, są bodaj najważniejsze. Z ich polepszeniem się można by i na polepszenie poprzednich łatwiej wpływać, mając więcej czasu na osobiste staranie się, co nawet najbardziej uprzedzonych może nawrócić.

Wytycze pracy G. K. i starszyny.

Jeżeliście przemysłili, to co wyżej pisałem o sprawach materialnych, musicie wysnuć wniosek, który i mnie się narzuca: G. K. i starszyna zabiera się energicznie do budowy materialnych podstaw Ruchu. Sprawie tej poświęćmy znaczną część najbliższej odprawy komendantów chorągwi (2 marca), do której wartoby się przygotować dyskusjami w komendach.

Drugim wielkim zadaniem stojącym przed nami jest przebudowa Z. H. P. Obejmie ona zapewne kilka etapów, opracowania: 1) statutu; 2) przepisów przepisów; 3) regulaminu wewnętrznego.

Trzecie zadanie stanowi wydlatnie zwiększenie grona starszyny, oraz instruktorów technicznych i członków współdziałających, a także wytworzenie nowej kategorii członków: popierających.

Czwarte — to cała grupa prac oculo rewizji i uzupełnienia swoich programów i instrukcji.

Te zadania trzeba wykonać, zanim się przystąpi do właściwych wstępnych prac oculo przygotowania i rozpoczęcia „ofensywy na młodzież”, która kiedyś głosił Chudy Wilk, a dziś przypomina Szumiący Dąb. Mniemam że da się je przeprowadzić w ciągu trzech lat 1930-1932, rok 1933 (zaabsorbuje w nas w nim Dębomir Świątówce) i początek 1934 przeznaczając na porozumienia z organizacjami, których współpraca przy „ofensywie” okaże się konieczną.

Tak zatem jesień roku 1934 byłaby terminem początku „ofensywy”, a jubileuszowy rok 1935 (25-lecie Harcerstwa w Polsce) z wielkim zlotem narodowym byłby może tej ofensywy kulminacją.

Oczywiście prace wskazane przeze mnie należy wykonać, prócz bezpośrednio związanych z ofensywą, niezależnie od tego czy się na ofensywę zdecydować, czy i jak będziemy mogli przeprowadzić. Środków materialnych, ludzi, wytucznych programowych, dobrej organizacji wymaga nasz Ruch niezależnie od tendencji rozszerzenia go. Równocześnie z temi wielkimi pracami musimy też prowadzić i robotę bieżą-

ca. Jedno i drugie można rozpatrywać na terenie centrali, na terenie komend chorągwi i dalej, w hufcach i drużynach.

Widac z tego wszystkiego, że już samo ułożenie programu i planu na dłuższy okres w całym Związku wymaga sporo czasu i pracy, a cóż dopiero jego wykonanie. Trzeba więc zapal powstający zwykle w okresie Zjazdu Walnego przekształcić w stałą chęć tworzyć robotę, projekty w czyny.

Przy naszej zasadzie „dobrowolności”, „społeczności” pracy powstaje jednak wielka trudność egzekucyjną. Ludzi jest mało do pracy, więc bardzo zastanawiać się trzeba nim się kogoś usunie, a jednak o robić, gdy ktoś nie wykonuje podjętych zadań i w ogóle tak się zachowuje, jakby mu wystarczył sam „tytuł” czy „godność”. Mniemam, że Rady Honorowe Starszyny mogłyby być temi środowiskami, które szerze i bez ogródek wskazywałyby starszynie, że ważniejszy od krytyki jest czynny udział w robotcie.

Rodzajów pracy mamy bardzo wiele w Z. H. P. i bodaj każdy, kto ze względu ideowych nadaje się do Związku, może znaleźć pracę odpowiadającą jego wykształceniu, zamłownianiu, możliwościom ze względu na czas i warunki. Poniżej podaję wykaz prac Głównej Kwatery, wymagających dalszego prowadzenia lub rozpoczęcia. Przeczytajcie go starannie i

I. Wydział ogólny.

a) Biuro G. K. z i przybycznym na czele.

Korespondencja ogólna. Układanie rozkazów. Terminar zjazdów, odpraw, zebrań, życzeń. Referowanie poczty Komtola wykonania zleceń.

b) Referat stat. regul.

Projekt statutu. Pr. przepisów przejściowych. Pr. ogól. regul. wewn. Przepisy o prawem legalizowaniu drużyny etc. Regulamin G.K. Regulamin gromad (ognisk). Projekt zmian terytorjalnych.

c) Referat sprawozdawczy.

Statystyka 1.1.1930. Jednorozowy spis 1930. Rewizja systemu raportów.

e) Ref. skarbowy.

Budżet na okres przejściowy. Budżet na okres po zm. statutu. Prace przygotowawcze celem zwiększenia środków materialnych.

d) Referat gospodarczy.

Konserwacja i uzupełnienie sprzętu.

f) Referat mniszowski. Zebrania i uposażenie informacyj. Ustalanie wytucznych.

II. Wydział organizacyjny.

Akcja 1933/34: Każdej drużynie: izba, Komendzie lokal, Komendzie Chorągwi i 1 platny sekretarz i 1 platny wylator.

a) Ref. ogólny.

Bieżąca korespondencja. Bieżąca zarządzenia. Wprowadzenie „listów mianowań”. Charakterystyka Kom. Chorągwi i Chorągwi jako cłopek. Tereny pod specjalną opieką.

d) Ref. kontroli i pogoty pracy.

Wytłaczanie. Kursy lotne. Jak pracują komisje prób. Zbadanie „przeżywny” młodzieży przez drużyny. Kontrola penerumaty i czytania „Harcmistrza”. Kontrola „czuwania” harcerzy i starszyny. Zwrócenie uwagi na prace zimowa. Poradnia dla drużynowych. Biblioteki ruchome.

Osrodek obózów w Zabiem. Kartoteka terenów. Rewizja raportów obocznych.

f) Ref. pośredniczący pracy.

Wyzukiwanie posad dla harcerzy i harcerzy na zgłoszone posady. Ułatwienie przenoszenia się harcerzy do miejscowości, gdzie są bardziej potrzebni.

g) Referat typów drużyny.

Drużyny seminarijny. Drużyny ml. zarobkujące. Drużyny wiejskie. Ognisk. Ref. specjalnych. Próby organizacyj. filialnych.

e) Ref. akcji letniej.

Ocena obozów 1930. Mapa i b. st. i węd. 1930. Letnie okręgi wyciecznicze i pelnomocni N.G.K. Pomoc lekarzy powiatowych.

h) Referat chorągwi wiejskiej. i) Referat chorągwi białostockiej. Pracują na prawach Komend Chorągwi.

III. Wydział Kształcenia starszyny i osobowy.

Akcja 1930—31: Każdy harcistrz i podharcistrz drużynowym lub związanym z drużyną.

a) Referat ogólny.

Bieżące prace związane z nominacjami etc.
Doroczny spis starszyny.
Spisy 10-letnich i 15-letnich oraz starszych pracowników.
Wskazywanie do pracy ulpowanych, rezerwistów etc.
Pozykiwanie nowych pracowników Z. H. P.
Nacisk na starszynie, by pracowała w drużynach.
Przejszy o minimum pracy wystarczającej do służby.
Ewidencja Honor. Rad Starsz.
Instr. dla Hon. Rad Starsz.

Komisja osobowa.
Komisja dyscyplinarna.

b) Ref. kursów Związkowych.

Obóz słowiański (pierwsza połowa lipca), obóz w letnim obozie, kursy w Związku.
Obóz nad Serwami (druga połowa lipca). Obory Chorągwi uznane za Związki.
Obóz podharcistrzów.
Obóz Chorągwi udziału w kursach Związku.
Kursy korespondencyjne.

c) Ref. kursów chorągwi.
Kontrola zgłoszeń kursów.
Mapa kursów.

IV. Wydział programowy.

Praca opracowywaniem materiałów we własnym zakresie, uzgodniona i koryguje prace o charakterze programowym wszystkich innych wydziałów.

a) Ref. kształcenia starszyny.

Wskazówki dla kursów nieobozowych.
Rewizja programów kursowych.
Rewizja prog. prog. starszyny.
Programy kursów lotnych.
Konkursy metodyczne.
Bibliografia (kompletna).
Teoria Harcerstwa w broszurach.
Przekład „Kovering w harcu”.
Podrecznik harcistrzowski.

Wskazówki dla pracy środowisk kierowniczych.
Remowy regulamin K. Ch., Hufc.
Instr. o „czuwaniu” harcerza i zbiórkach alarmowych.

d) Ref. obozów stałych.

Rewizja instrukcji obowiązującej.
Instr. dla opiekunów obozów.
Wskazówki do obcowania zimowego.
Bibliografia obozowania.

b) Ref. pracy drużyn.

Rewizja prób młodzieży (dokończenie).
Instrukcja przeprowadzania prób.
Wskazówki do układania programów pracy w oparciu o próby.
Typowe programy pracy wiceladz, druż. szk. powz. na wsi — w mieście; szk. średnich, og. kształ. seminarijnych; zawodowych; pozaskolnych i miejskich. — wiejskich; starszej młodzieży zarobkującej; specjalnych.
Wskazówki do pracy zimowej.
Podrecznik dla młodzieży.

e) Ref. obozów wędrownych i krajoznawstwa.

Instrukcja dla wycieczek i obozów wędrownych.
Wykaz szlaków, schronisk, punktów oparcia.
Porozumienie i stały kontakt z organizacjami krajoznawczymi.
Współpraca z instytucjami ochrony przyrody.
Dostarczenie zdjęć krajozn. T-wu Krajozn. Współpraca z „Olim Lotem”.
(patrz także Harcistrz XI.1929, str. 124) H. Rada Krajozn.

c) Ref. instrukcji organizacyjnej.

Instr. dla zakł. drużyny harc.

V. Wydział Starszego Harcerstwa.

Korespondencja bieżąca z przesłaniami. Tworzenie nowych drużyn. Wyznaczenie do misji jednego środowiska. Konferencja w sierpniu. Wydanie jednodniowych akademickich. Wydanie broszury dla młodzieży ziemianinów. Kurs korespondencyjny. Świeta i Akcja letnia. Dojazd do Rzymu. Konferencja i Kanclerstwo 1931. Przyjęcia wycieczek. Współdziałanie w kursie słowiańskim.

VI. Wydział Międzynarodowy.

Korespondencja bieżąca z Biurem Międzyn. i organizacjami innych narodów. Kompletowanie sprawozdań, czasopiśmie. Zestawienie źródeł informacji o org. skautowych. Wydanie poetekw. świątecznych i z Św. Józefem. Rozsyłanie materiałów propagandowych o Polsce. Artykuły do „Jamboree i pracy ogóln. skaut. Likwidacja pracy Diembi. Pierwsza konferencja w Rzymie. Konferencja i Kanclerstwo 1931. Przyjęcia wycieczek. Współdziałanie w kursie słowiańskim.

VII. Wydział Drużyn Polskich Zagranicą.

Bieżąca korespondencja i pomoc. Pozykiwanie stałej pomocy instytucji zajmujących się Polakami na obczyźnie i współpracą z nimi. Akcja letnia. Dojazd.

VIII. Wydział Wychowania Fizycznego.

Prace programowe: Kalendarzyk Sportowy. Związany w próbach na stopnie i sprawności. Nowe sprawności w. o. Rezerwistów i konkursów. Programy kursów.

Informowanie Z. H. P. o kursach różnych typów organizowanych przez poszczególne k. ch.

h) Inicjatywa kursów technicznych.

Kontrola kursów korespondencyjnych.
(Wydział prowadzi spisy wszystkich kursów i wskazuje obowiązkowe za dostarczać mu informacji).

d) Ref. kursów zimowych.

Organizacja kursu w Warszawie.
Org. cyklu odczytów w Warszawie (dla K. P. H. i drużynowych etc).

f) Ref. techniki skautowej i pomocy. Spis specjalistów. Rewizja sprawności.

Typy i programy kursów technicznych
Bibliografia podręczników technicznych (harce i nieharcerskich).
Normalizacja sprzętu.
Spis i źródła tablic i p.
Skrzynka instruktorów.
„Skrzynka kursowa”.
Spis harcerzy radjoamatorów.

g) Referat śpiewu i muzyki.

Wybór pieśni zaleconych, wydanie śpiewnika z nutami.
Wybór instrumentów obozowych i kursy.

h) Referat historyczny.

Historia pulku harcerskiego.
Rozwój typów Harc.
Odczucenia za uratowanie życia.
Historia najstarszych drużyn.
Historia Harcerstwa.

i) Ref. pracy społecznej.

Ankieta o pracy społ. harcerzy.
Wytężenie pracy społecznej.

Prace organizacyjne: Zorganizowanie wydziałów w f. w Komendach (Chor. i usprawnienie ich działaniem). Organizacja zawodów.

Organizacja chorągwi: a) narwiarskie (styczeń—luty), b) górski sport i luzeczniwa w Warszawie, wydział po Wielkonoce, c) pływania 30.VI — 2.VIII, d) obóz w. f. 12.VIII, e) szlaki na 80 harce, f) obóz wędrowny, g) dojazd 19.VII — 19.VIII, 10 uczestni, h) Międzynar. Zlot Skautów Wodnych w Belgii, obóz przygotowawczy czerwień—lipiec.

Organizacja odpraw i konferencji kierown. i instrukt. w. f. Org. Związku Harcerskich Klubów Sportowych.

Ewidencja — statystyka. Prace sprawozdawcze i propagandowe (praca w f. w drużynach i udział drużyn harcerskich w świętach w. f. i w. i. im. 20.VIII na 80 harce, c) obóz wędrowny, g) dojazd 19.VII — 19.VIII, 10 uczestni, h) Międzynar. Zlot Skautów Wodnych w Belgii, obóz przygotowawczy czerwień—lipiec.

Fundusze. Majątek. Budżet. Plan realizacji. Ewidencja inwentarza. Zakup sprzętu dla G. K. i chorągwi. Ułatwienie nabycia inwentarza z K. C. D. H.

Kontrola prac w. f. w chorągwiach, wyjazdach.
Bieżąca praca: korespondencja, współpraca z wydziałem p. w., osobowym, organizacyjnym z ośrodkami w. f.

IX. Wydział P. W.

Prace programowe: Program p. w. w druż. harc. różnego typu. Uzgodnienie programów prób harcerskich z wydziałem p. w. Regulamin oznaki harc. p. w. i oznaki strzeleckiej harc. Ujednolicenie umiunrowiania.

Prace organizacyjne i wyszkoleniowe. Rozdział pracy p. w. w drużynach harc. i w oddziałach harc. p. w. Wydzielanie zastępów starszych druż. kandydatów na instruktorów p. w. i wprowadzenie (odżywienie) p. w. w drużynach akademickich. Podniesienie sportu strzeleckiego i harcerskiego przez zawody o mistrzostwo druż. środowisk chorągwi. III Związkowe Zawody Strzeleckie w kwietniu 1930. II Kursy szefów strzeleckich, Zawody o programie p. w. (Obóz harcerski p. w. VI.VIII 1930. Zawody luzeczne wraz z 1930.

Dalsza organizacja wydziałów p. w. w chorągwiach (oddziały p. w. (sekcja, wojsk. drużyna, pluton) przy każdej drużynie z harcerzy starszych ponad 16 lat; oddziały w środowisku dla niewieczących w lufach. Przeprowadzenie zakazu nominacji członków Z.H.P. do innych związków i organizacji (przez lufów szkolących). Zalecenie udziału harc. w świętach p. w. i t. p. Akcja letnia p. w. (pomoc K. Ch. przy organizowaniu wykładów i zajęć z tej dziedziny na obozach).

Ewidencja statystyka. Prace sprawozdawcze. Propaganda (analogicznie jak wydział w. f.). Tworzenie kart pomocniczych instruktorów p. w. z członków Z. H. P. Ewidencja list; spisy harcerzy; kt. odbyli służbę wojskową; spisy specjalistów.

Fundusze-majątek. kontrola. Sprawy bieżące (analogicznie jak wydz. w. f.).

X. Wydział wydawnictw i propagandy.

Wydział stopniowo przejmie część funkcji Działu Wydawnictw Naczelnicza (z chwilą przeprowadzenia wydziału wydawnictw żeńskich).

a) Referat wydawnictw.

A) Biblioteka Głównej Kwatery M.
1. Wskazówki dla skautmistrow.
2. Instrukcja obozowa.
3. Wskazówki dla harcistrzów (wydanie tymczasowe w broszurach).
4. II Narodowy Zlot Harcerzy.

B) Stworzenie pisma dla młodzieży.

C) Rozwój „Harcistrza”. Organizacja kolportażu.
b) Referat Propagandy.
Kwadranse tygodniowe radjowe.
Radjowe odczyty o Harcerstwie.

Biuletyn prasowy co 2 tygodnie.
Zakład fotograficzny: Powiększenie zdjęć harcerskich.
Wystawa zdjęć w kwietniu 1930.
Przygotowanie przezroczy i gotowych odczytów.
„Komasać” i eksploatacja filmów.

Wybaczenie, jeżeli Was zanudziłem temi przygodnymi wykazami. Uważam je za pożyteczne, dla poinformowania starszyny w czym może dopomóc, dla zachęcenia Komend Chorągwi do opracowania

analogicznych spisów i ułożenia z nich potem planu. Raz jeszcze przypominam o współpracy z G. K. i proszę o nią.

St. Sedlaczek.

Witold Sawicki, G. K. M.

Program pracy drużyny.

I. Metody pracy w drużynie.

1. Program, który podaje może służyć jedynie za przykład. Praca harcerska jest żywa, i nie sposób jest zamknąć ją w ciasne, niezmiennym ramki. Każda niemal drużyna żyje w innych warunkach, posiada inny dorobek pracy, inny poziom, wiek, charakter chłopców.

Niech nas jednak zasady indywidualizowania pracy drużyny nie prowadzi za daleko. Praca drużyny musi być oparta o stałe metody — uznane jako harcerskie i dające jej prawo należenia do Związku Harcerskiego.

Pozatem Prawo i Przysięczenie jest jasne, cel Harcerstwa wyraźny, typ Harcerzy, który ma się drużynie wychować, ustalony. Otóż w granicach Prawa, metod i sposobów skautowych posiada drużyna swobodę dostosowania organizacji swej pracy do własnej drużyny.

2. Środkami wychowawczymi, które powinny być używane w drużynie harcerskiej są między innymi:

a) *Własny dobry przykład drużynowego.* Nie można kłamać, postępować brutalnie, i ordynarnie, paść, być niesumieinnym i t. p., gdy się tego zabrania chłopcom.

b) *Wychowanie indywidualne.* Należy znać każdego chłopca w drużynie, jego życie, charakter, troski. Do każdego chłopca stosować odpowiednie środki wychowawcze, żeby go urobić na harcerza. Na poj-

dyńczego chłopca wpływać przez obcowanie osobiste, rozmowy, odpowiednie ćwiczenia.

c) *System zastępowy nie przeżył poprzednie zasady.* Polega na pracy małych grup chłopców pod czujną rękawiczką lub starszego kolegi, lecz pod czujną rękawiczką opieką drużynowego i przybornego.

d) *Dobry uczynek, pojedynczy i zbiorowy.* Zwłaszcza bez niego, drużynie grozi stanie się klubem do wyczekiwania i sportu.

e) *Zawody między zastępami i współdziałanie drużyny* odbywa się w zastępach. Nawet gdy drużyna na czwycę wspólnie, to zastępów nie należy rozbić. Na wycieczce zastępy gotują osobno i t. p.

f) *Rada drużyny, jako organ doradczy drużyny* walczy o wielkie znaczenie wychowawcze. Rozwija inicjatywę zastępowych, podnosi poczucie odpowiedzialności za drużynę i t. p.

g) *Próby i sprawności harcerskie.* Nie należy ich zaniedbywać, ale nie trzeba robić z nich egzaminów i „imkwiżyty”. Chłopiec musi odbyć próbę we właściwym czasie oraz powinien umieć jej zakres do władania i praktycznie. W razie prób niedłabe przygotowanych stopni nie przyznawać, a jeszcze lepiej chłopca zle przygotowanego do prób nie dopuszczać. Pamiętaj, że idziesz stopniawia również wyższe wymaganie idziesz.

LATO 1927 R. W CHORAĞWI LUBELSKIEJ M.

Plan akcji letniej na rok 1927 został przez K-dę Chor. dokładnie opracowany już z początkiem roku kalendarzowego. Starszyzna Chorağıw dowiedziała się o jego szczegółach na konferencji w styczniu, i po raz drugi w formie już ostatecznej na konferencji oddzielnej podczas świąt wielkanocnych w Turkowicach.

Również podczas wizytacji poszczególnych środowisk K-da Chor. kładła szczególny nacisk na przygotowanie akcji obozowej, udzielając przylotem wszelkich wskazówek organizacyjnych i metodycznych, jak również przychodząc z pomocą środowiskom obozowym w postaci wyekwipowania polegów i namiotów.

Akcja w ten sposób prowadzona dała w swym końcowym rezultacie 11 przedsięwzięć letnich, a to 2 kursy — dla drużynowych i zastępowych, cztery bezpośrednio przez Kom. Chor., 2 obozy w górach, 3 obozy stałe, 2 wędrownie i 2 kolonie.

Iżeli chodzi o wynik ilościowy w stosunku do środowisk, to najlepiej przedstawia się pod tym względem Lublin, gdzie na 7 drużyn w obozach, czy koloniach było 6; gorzej natomiast przedstawia się akcja prowincji, bo na 38 drużyn — tylko 4 spędziły lato w obozach. Przyczyna tak małej ilości obozów drużyn prowincjonalnych leży w braku sił kierowniczych, bo kierownicy — to w obrzemyj większości uczniowie rozmaitych szkół, którzy z powodu przeszkód natury osobistej lub innych — intensywnie akcją letnią zająć się nie mogli, a nie raz wymogom stawianym kierownikom obozów nie odpowiadali, na co Kom. Chor. szczególną uwagę zwracała.

Myslą przewodnią tegorocznej akcji letniej była jakość a nie ilość obozów. To też w tym roku było tylko o dwa obozy więcej, niż w r. zeszłym (1926) ale, zato pod względem jakościowym wyniki były lepsze,

niż poprzednio będąc wielkim krokiem naprzód w pracy Chorağıw.

Ogółem w obozach w 1927 r. było 232 harcerzy, dni w obozie spędzono 235, zaś ilość harcerzodni wynosi 5370, gdyż w r. 1926 było ich tylko 4640. Wydatki całej akcji letniej wyniosły 12.605 zł 50 gr. Wizytacyj przeprowadzono 8.

Z poszczególnych drużyn — I Lubelska miała obóz w Tatrach, I Kraśnicka — obóz w Beskidach Wsch., Drużyna I Hrubieszowska i I Zamojska odbyły krajoznawczy obóz wędrowny. Reszta drużyn obozowała na terenie Lubelszczyzny.

Zorganizowany przez Kom. Chor. kurs dla drużynowych w Harcowisku trwał od 1 do 25 sierpnia, licząc 33 uczestników. Pewna selekcja kandydatów, którzy musieli posiadać stopień wywiadowczy przy ukończeniu 17 lat, jak również przynajmniej półroczną praktykę w charakterze conajmniej zastępowego — sprawiła, iż kurs stał na wysokim poziomie, pozwalając wytknąć już od początku pewną ogólną linię pracy, dostosowaną do wyrobienia uczestników i prowadząca do pełnego osiągnięcia celu kursu.

Dotadnią stroną było również i to, że kierujący kursami te same osoby, co i w roku ubiegłym. Pozwoliło to wykorzystać doświadczenie lat poprzednich i ustalić wspólny plan pracy, najlepszy dla danych studentów Żyta i dobrana komenda każdego Kursu dała zawsze gwarancję dobrych wyników pracy.

Tak się przedstawia całokształt akcji letniej w 1927 r. w Chor. Lubelskiej. Obecnie K-da Chor. wraz z Z. O. czyni starania, by zainteresowawszy szersze kręgi społeczeństwa — uzyskać jaknajwięcej funduszy, któreby pozwoliły zwiększyć ilość obozów, szczególnie drużyn prowincjonalnych.

Rozwój życia obozowego w harcerstwie męskim.

WYSZCZEGÓLNIENIE / ROK	1918 ¹⁾	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927 ¹⁾
Kursów instruktorskich i dla drużynowych	—	1	4	12	13	13	12	20	17	29
Kolonii, obozów odpoczynkowych, obozów wędrownych, wodnych, dla zastęp. i inne	—	19	21	31	97	140	106	220	270	292
Razem obozów	18	20	25	43	110	153	118	240	287	321
Ilość harcerzy w obozach	507	498	1266	3426	3592	(6295 ²⁾ (2547 ²⁾	5042	(8394 ²⁾ (10227 ²⁾	8485	—
% harcerzy w obozach	—	—	2,3%	4,7%	12%	11,3%	(25 ³⁾ (11,02%)	22,5%	36,9%	—
Ilość harcerzodni	21307	—	9458	32441	102643	93549	(27406 ²⁾ (60298	124784	(180785 ²⁾ (184534	191793

¹⁾ = z wliczeniem zlotów w Danii i Narodowe.

²⁾ Dane tylko z Okręgu Warszawskiego (Stolica — suma dni w obozach: 745).

³⁾ Dolna suma ze zlotem Ch. Śląskiej, górna bez zlotu.

⁴⁾ Nie wliczono zlotu Ch. Sosnowieckiej (brak danych).

Męskie obozy instruktorskie i dla drużynowych w r. 1927.

CHORAĞIEW	MIEJSCOWOŚĆ	I L O Ś Ć		
		Dni	Harcerzy + K-da	Harcerzy × dni
I N S T R U K T O R S K I E				
Kraków	Międzybrodzie	20	62	1240
Kraków	Zaryte	—	—	—
Lwów	Podlesie	42	62	2604
Lódź	Frydman	30	26	780
Mazowiecka węd.	—	30	9	270
Mazowiecka	J. Wigry	33	40	1320
Poznań	Kadłowo	28	36	1008
Śląsk	Podlesie	30	34	1108
Warszawa	J. Wigry	26	26	676
Zagłębie Dąbr.	Lekawa	30	43	1290
G. K. M.	Lekawa	17	37	629
G. K. M.	Lekawa	17	36	612
1927:				
8 chor. + G. K. M.	12 miejsc (obozów)	323	411	11537
1926: 10 chor.	9 miejsc	273	375	11238
Dla Drużynowych.				
Białystok	Binduga St.	26	63	1638
Brześć	Durycze	21	57	1197
Kielce	Cedro-Zazur	33	22	726
Lublin	Harcowisko	25	33	825
Lódź	Lwiniec	30	31	930
Mazowiecka	J. Wigry	33	62	2046
Płock	Duninów	34	29	986
Poznań 2 kursy	Radłowo: Kórnik	120	42	840
Radom	Grzegorzewice	30	22	660
Śląsk	Porebka	30	36	1152
Włocławek	Paniec	34	30	1020
Wąłby	Paniec	28	25	700
Warszawa	J. Wigry	30	43	1290
Wydział VII G. K. M. 2 kursy	Podlesie: Francja	117	31	3627
		14	27	378
1927: 14 chor.	16 miejsc (obozów)	415	584	15176
1926: 8 chor.	8 miejsc	226	253	6584
Obozy Żeglarskie (wodne).				
Białystok	—	28	30	840
Lwów 2 obozy	—	27	6	163
Poznań	Wyprawa do Danii	—	—	—
Poznań 2 obozy	—	20	12	240
—	—	22	10	220
—	—	13	7	91
Warszawa 3 obozy	—	45	16	720
—	—	10	21	210
Pomorze	Hel	—	—	—
1927: 5 chor.	9 obozów	165	102	2484
Obozy Robocze.				
Lwów 2 obozy	Kaputyce	28	12	336
Poznań 3 obozy	(brak danych)	—	—	—
Radom	Brzoża	15	15	225
1927: 3 chor	6 obozów	43	27	561
Kursy Wychowania Fizycznego.				
G. K. M. instr.	Pomlechowek	35	17	595
Śląsk	Podlesie Kęckie	15	20	260
		50	37	864

¹⁾ Z jednego brak danych.

Całokształt męskiej akcji obozowej letniej w roku 1927.

L. P.	CHORAĞIEW	Ilość harcerzy		
		Ogółem obozów wraz z kursami instruktorskimi	Ilość harcerzy	Ilość × dni
1	Białystok	6	199	5474
2	Brześć	5	151	3033
3	Kielce	3	91	2945
4	Kraków	57	897	21080
5	Lublin	11	232	3700
6	Lwów	27	620	17853
7	Lódź	24	518	16117
8	Mazowiecka	17	438	12025
9	Płocka	4	69	1652
10	Pomorska ¹⁾	zlot - 12	203	5047
11	Poznań	57	1351	21905
12	Radom	5	87	1768
13	Śląsk	25	1047	21253
14	Warszawska	36	1019	31443
15	Wilno	11	148	3424
16	Włocławek	2	53	1710
17	Wolyń	0	110	3115
18	Zagłębie Dąbr.	8	226	4435
19	Zagranica	2	58	570
20	G. K. M.	3	90	1836
Razem:		1926 ¹⁾	287	8394
			10227	184534
		1927 ²⁾	321	8485
			191793	274366

¹⁾ Górna suma bez zlotu, dolna ze zlotem w sumach nie wliczono danych z hufca Syberyjskiego.

²⁾ Górna suma bez zlotu ek. Śląskiej, dolna ze zlotem. Zlot Zagł. Dąbr. wogóle nie wliczony.

Przy obliczaniu proc., ilość harcerzy w Chorağıwach wzięta ze statystyki na 1.1.1927, druk. w sprawozd. Z. H. P. za rok 1926, z wyjątk. Chor. Lublin, Lwów, Włocławek.

CZYTAJCIE! PREENUMERICJIE!

NAJSTARSZE I NAJTAŃSZE ILUSTROWANE CZASOPISMO POLSKIEJ MŁODZIEŻY HARCERSKIEJ

SKAUST

LWÓW, KOPERNIKA 20, III p. KONTA P.K.O. 152.818.

NA TREŚĆ KAŻDEGO NUMERU SKŁADAJĄ SIĘ: Wiadomości harcerskie z Polski i z całego świata, Wzrost opowieści z wypraw zastępu Boćianów, Szkoła skautowa, Artykuły techniczne, Z gawęd przy ognisku, Przeważają obok: Polska, Ażuryjny Harcerski.

POCZĄSZY OD TOME XIV: Księgi wiedzy leśnej, Kąki radiowej i fotograficznej, Dział rozrywkowy.

Numera pojedynczy 35 gr. Prenumerata roczna tylko 3 zł.

AKCJA LETNIA ODDZIAŁÓW Z. H. P.

(Patrz także str. 186 i 188).

Chorągiew męska. Ogółem był 27 obozów i kolonij, dla 464 harcerzy, z 14888 harcerzami. Koszty wyniosły 31.605 zł., zebrano na cele obozów 32.041 zł., z tego z opłat uczestników 10.858 zł., oszczędności drużyn 1.424 zł., od K. P. H. 4.144 zł., od Z. O. 2.387 zł., od szkół 1.241 zł., od wojsków, 7.141 zł., z komiteta w 1 p. w. 250 zł., od miasta 100 zł., z przedsięwzięcia 383 zł., wzięta na porównania znaczące: ze dwu kolonij T. N. S. W. na 250 uczestników kosztowały przeważnie 45.000 zł. Przeliczenie koszt obozów na głowę wyniosło 217 zł., samo wyżywienie 122 zł.

Akcja wakacyjna objęła 25,8% ogółu harcerzy Chorągwi, w roku zeszłym srodkiem był 10.000 harcerzy, przyczem słabsze srodkiem organizowały obozy łącznie z najmniejszym: Wiecej niż na 14 stałych i oczywiście na wyc. i węd. gotowali sami harcerze.

Obozy były kilku typów: kursy instruktorskie, zastępowych, 2 obozy robocze (roboty letnie), wędrowne i wodne z programem krajoznawczym.

W r. 1927 w niektórych obozach oprócz normalnego programu wchodziło jeszcze P. W. Obozy zastępowych hulka przeważnie stałego instruktora P. W. z D. O. K. X. szcześnie P. W. przed komisją wypadł pomyślnie. Na obozie VII Lwowski przeprowadzono zasady walki gazami, na obozach Hulca Sauczyńskiego drużyny Umiejscowione szkoły strzelca, oraz pewne działy z programu P. W. jak terenoznawstwo, Na kursie instruktorskim przeprowadzono szkołę strzelca.

Zwycięzo w tym roku uwagę na systematyczne organizowanie drużyn wakacyjnych dla młodzieży nie wyjeżdżającej na wies. Praca ich była wcale intensywna, odbyło 106 wycieczek jedno-dwudniowych, 20 - dwudniowych, 3 - trydn odcych, 5 - tygodniowych, 11 - pięciodniowych i około 7 dłuższych ponad 5 dni.

W obozach wojskowych P. W. wzięło udział około 65 harcerzy. W obozie D. O. K. K. harcerze tworzyli osobny wydział, który na przeglądzie obozów przed Dowódcą O. K. VI gen. W. Sikorskim przed Dowódczo obozów został wyróżniony jako najlepszy, Harcerzom około 2800.

Oddział Pomorski

Obozy harcerskich, obozów wędrownych, wycieczek — w roku 1927 było (łącznie ze Złotem Chorągwi) 19, uczestników 1.081; harcerzami 12.167.

Z. O. i Kola Przejawiającej Harcerzy wspierają akcję letnią fundusze na dostarczenie funduszy.

Głównie na cele letnie wplynęło: od Z. O. 400 zł., od K. P. H. 2.097,24 zł., od samych uczestników 5.668,30 zł., od władz wojskowych 6.200 zł., ino 1.860 zł.

Zdaniem Z. O. rezultaty obozów letnich wstrząsły byś dotądnie. Stosunek do starszego społeczeństwa i do władz wojskowych był wzorowy.

OD REDAKCJI.

Numer „Harcistrza” za grudzień 1927 wychodzi z opóźnieniem. Powodem jego jest oczekiwanie na szereg przyręczonych artykułów oraz na dane statystyczne.

Niestety mimo usilnych starań część tytułu, nawet przyręczonych, artykułów, udało nam się otrzymać, wskutek czego nie dajemy pełnego obrazu stanu harcerskiej akcji letniej. Zaliczamy zwłaszcza, że nie możemy podać zamierzonych monografii rowozów kursów starsziny w niektórych przynajmniej chorągwiach.

Pociągamy się tem, że to nasze przedwzięcie zabrawania letniego życia harcerstwa w obozach i na wędrowkach jest tylko początkiem i że w r. 1928 uda nam się tego rodzaju mern sprawozdanie wykonać zainteresować szersze grono starsziny, a to usatysfakcjonuje dobytekiem przy opracowywaniu niniejszego, pozwoli lepiej wywiązać się z zadania.

Ze względu na wysoki koszt druków zamierzone dołączenie wykazu wszystkich obozów z danymi szczegółowymi nie doszło do skutku.

Drużynom harcerskim, które nadawaly w terminie początki statystyczne — dziękujemy za ułatwienie pracy i przepraszamy do udziału w wypełnianiu ankiet, jak to było w z. p. z przyczyn od nas niezależnych; z braku funduszy.

Oddział Krakowski.

Na terenie Oddziału zorganizowano w r. 1927: 29 letnich obozów żeńskich, 645 uczestnik. 16.163 harc. dni, 57 letnich obozów męskich, 897 uczestnik. 20.911 harc. dni, razem 86 obozów. 1.542 uczestnik. 37.076 harc. dni.

Udział Z. O. uwydatnił się w nabyciu 25 namiotów (kazy na 16 łóżek) oraz w przyrządzeniu funduszy, K. P. H. demagogu ty i owożnie drużynom do nabycia własnych namiotów, dotęgwaly opiekunów obozów i udzieliły zasiłków pieniężnych.

Łączny koszt obozów z przyjacielskim zakupem inwentarza i d. u wyniósł 87.848,47 zł. Na którą składają się: zasilki Z. O. uzyskane od Magistratu Krakowa zł. 1.000, Korpusu Och. Pogran. Warszawa zł. 2.400, Ministerstwa W. R. i O. P. zł. 500, Ministerstwa P. P. O. Sp. zł. 1.000, Wojskowiadwo z zasilku M. Pracy zł. 7.200, Wojskowiadwo z P. U. W. F. i P. W. zł. 3.798,26, z własnych funduszy Z. O. zł. 231,27, łącznie zł. 16.129,53, z zasilki K. P. O. Sp. zł. 12.827,99, Opłaty uczestników zł. 37.153,93, Zasilki Korpusu Och. Pog. drużynom na miejscu przez Baony zł. 4.608,39, Inne źródła zł. 17.128,43, ogółem zł. 87.848,47. Na podane wyżej „inne źródła” złożyły się zarobki drużyny zł. 6.983,69, zasilki szkół zł. 4.903,13, różne zł. 241,61. Dorekobe obozów letorocznych jest pokazany.

Jeden obóz żeński, który wyjechał do Jugosławii, nawiązał tam serdeczne kontakty z harcerstwem i społeczeństwem jugosłowiańskim, oraz uczynił w ele dla propagandy polskiej za granicą.

Urządzone 4 kursy instruktorskie (2 żeńskie i 2 męskie) przegowały dla Związku nowy zastęp instruktorski, nadto jeden kurs dla zastępowych zorganizowany wspólnie z chorągwią słąką, przyczyniły się do zacieśnienia węzłów między sąsiednimi chorągwiami.

Obozy tak męskie jak i żeńskie w liczbie 19 zorganizowano na kresach na terenie O. O. (Krajochy Och. Pogranicza) i rozszerzyły znacznie widnokrąg uczestników, przez poznanie odległych kresów i panujących tam stosunków, nawiązały też życiowy kontakty z tamtejszą ludnością przez spełnianie dobrych uczynków zbiorowych i akcję społeczną.

Drużyny wykazywały przytem spójność organizacyjną i karnosc, a nadzieje do nas opinie Baonów K. O. P. za wszystkie ich naprzyczyniłyśmy, jedna opinia podaje nawet, że drużyna obozowa swa sprężyła organizacja i wzorowa karnością była wzorem dla żołnierzy K. O. P.

Nagodi obóz letnie przyniosły młodzieży bardzo wiele korzyści moralnych i fizycznych, co stwierdzają też rodzice uczestników. Pał tak znaczące ilości obozów uczestników nie byłby żadnego wypadku zachorowania, zdrowotność wszędy i tak najlepsza, wyżywienie posilne, wszędy z tak zwanymi „repetami”.

Starsze społeczeństwo obawiało się do obozów bardzo zyciwy, czego dowodem nadchodząca lista.

Wielkie wojskowe pado użyciem subwencji z P. U. W. F. i P. W. (oprócz żywnościowej) nie udzieliły żadnej pomocy, jakkolwiek odnosiły się do akcji obozowej. Namioty bardzo cieżkie odnosiły się do akcji obozowej, K. O. P. udzielając nie tylko subwencji ogólnej Zarządowi Oddziału, ale także na miejscu drużynom nie skąpił wszelkiego poparcia, a w razie potrzeby także zasilki bądź w prowiantach, bądź w gotówce.

Z. O. zmierzia usilnie do tego, by w najbliższej przyszłości każda drużyna urzadzila swój oboz, do czego potrzeba przedewszystkiem większej ilości namiotów.

Oddział Lwowski.

Chorągiew żeńska. Łącznie było 12 obozów, z tych dwa pod namiotami: reszta w budynku. Ogólna ilość uczestniczek 349, łączna liczba harcerzami 8.204.

Ogólny koszt obozów wyniósł 12.731 zł. 02 gr.; z sumy tej przypada 1.900 zł. na subwencję z Z. O. i Magistratu m. Lwowa dla obozów drużyn Lwowskich i Komendy, 200 zł. zasilki z Nar. Organizacji Kobiół dla obozu Hulca w Strypu, reszta na opłaty uczestniczek i prowiantów uzyskanych z przedsięwzięcia, organizowanych przez poszczególne środowiska.

Przy przygotowaniu akcji wakacyjnej bardzo słabo zaznaczyła się pomoc P. H. i Z. O. z pomocy wzięli uczestnicy drużyny żeńskiej zupełnie w tym roku nie korzystali.

Obozy harcerskie żeńskie cieszą się zyciwością starszego społeczeństwa w tych miesiącach, w których są organizowane. Początkowo nieprzerwanie starają się obozować, jak to było latlwa kolonia białe wyglądała, zamienia się wówczas w duże uznanie i dużą sympatię. Z przyjemnością wykrują ciagle ruchliwe zyciowe harcerzy ich radość w wypełnianiu ankiet; każdy obóz pozostawia po sobie jak najlepsze wrażenie.

Rozwoj żeńskiej akcji obozowej w latach 1922 — 1927.

TABLICA III.

L.p.	CHORĄGIEW	O	G	O	L	N	A	L	I	C	Z	B	A	W	O	W				
1	Brezka	1	96	2688																
2	Białoboda				1															
3	Kielce-Radom																			
4	Kraków	1	28	784	1	22	2223													
5	Leszno		2	112	2668	1		2827												
6	Lwów		2	220	4375	1	28	2827												
7	Lódź		5	134	2490	2														
8	Mazowie																			
9	Pomorze		1	29	145	1	29	2631	2	34	34	994	2	34	756	4	78			
10	Poznań		3	84	1375		1	500	137	430	7504	20	533	1200	5	155	2635	5	180	
11	Sandomierz		2	43	782															
12	Siemowit		6	60	900															
13	Warszawa		12	276	6842	1	34	3414	15	398	5517	29	512	1467	24	535	15232	20	381	
14	Wielkop.		3	100	1356															
15	Widwin																			
16	Wielkop.																			
17	Dowódz. Chorąg.																			
18	Inspektorat Harcerski		1	10	170	1	8	830	1	12	231	1	8	960	3	48	1440	3	29	
19	G. K. z m.		2	51	398	1	21	2516	1	9	81	2	11	111	149	2	47	997	5	92
20	R. z z m.		40	1289	27229				66	1953	31601	100	2046	46315	114	2129	61661	150	2955	
21	Jak. % ogólnaj. liczebności Harcerzy w m. obozowch.		17,12						15,67				14,76			15,95			19,36	

NACZELNICTWO ZWIĄZKU HARCERSTWA POLSKIEGO WIADOMOŚCI URZĘDOWE

Rok 7 (XI) Nr. 12.

W A R S Z A W A

Grudzień 1929 r.

Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej za rok 1928.

Sekretarjat Generalny.

Ze względów oszczędnościowych Naczelnictwo ograniczyło objętość Sprawozdania i poleciło Redakcji „Harc mistrza” i „Wiadomości Urzędowych” zmieścić je w ramach tych wydawnictw. Wobec tego poszczególne działy musiały skrócić swe sprawozdania, jednak bez uszczerbku dla tablic statystycznych, na które położyliśmy nacisk, jako na najważniejszy materiał rzeczowy.

N. R. H. odbyła w okresie sprawozdawczym 5 zjazdów:

Luty XXXVII Zjazd N. R. H. — Walny Zjazd. Referat ks. J. Mauersbergera „Harcerstwo szkołą dobrych uczynków”.

Kwiecień XXXVIII Zjazd N. R. H. — Wnioski na Zjazd Walny. Sprawy osobowe.

Kwiecień XXXIX Zjazd N. R. H. — Sprawy osobowe. Komisje N. R. H. Sprawy W. F. i P. W.

Czerwiec XL Zjazd N. R. H. — Sprawy W. F. i P. W. Komunikaty G. K. w sprawie zamierzeń wakacyjnych. Regulamin Sądów Harc. Sprawy Osobowe. Nieruchomości Z. H. P.

Listopad XLI Zjazd N. R. H. — Sprawozdanie G. K. z akcji letniej. Komunikaty o Zlocie, Wystawie i Jamboree. Budżet Z.H.P. Sprawy osobowe.

Komisja Ideologii Obywatelskiej nie odbyła żadnego posiedzenia,

Komisja Statutowo - Regulaminowa. — zatwierdziła regulamin Kapelanów harcerskich.

Komisja Skarbowa zajmowała się sprawami C. K. D. H.

Komisja Budowy Stancy przez Naczelnictwo Z. H. P. uzyskał teren na budowę „Stancy”.

W okresie sprawozdawczym biuro Naczelnictwa wysyłało korespondencję według poszczególnych Działów, jak wskazuje załączone sprawozdanie kancelarji.

Sekretarjat zajmował się przygotowaniem i organizacją 5-ciu Zjazdów Naczelnej Rady Harcerskiej. Treść obrad powyższych zjazdów była ogłoszona w „Wiadomościach Urzędowych”.

Naczelnictwo odbyło 13 posiedzeń, oraz Komisja Wewnętrzna—9. Komisja Wewnętrzna załatwiała

sprawy administracyjne, bieżące i organizacyjne. Zebrań Komisji Zagranicznej, koordynującej pracę Komisarzy Zagranicznych Głównych Kwater odbyło się 4.

W roku 1928 Sekretarjat Generalny zajmował się na większą skalę akcją propagandy Z. H. P. współpracując szeroko z Referatem Propagandy w Głównej Kwaterze Męskiej. Przyczyną tego jest to, że zasadniczo nie istnieje Dział Propagandy przy Naczelnictwie.

Jak i w latach ubiegłych, utrzymywano szeroki kontakt z instytucjami i organizacjami społecznymi, wyznaczając przedstawicieli Harcerstwa na cały szereg zjazdów, oraz jako stałych współpracowników do paru instytucyj, jak Polski Związek Łucznicy, Polski Związek Broni Małokalibrowej, Polski Komitet Opieki nad Dziećmi, Centralne Biuro Porozumienia Organizacji Przeciwalkoholowych i t. p.

Sekretarjat Generalny zajmował się organizacją reprezentacji naczelnych władz harcerskich na wszystkich uroczystościach ogólnie - narodowych oraz całego szeregu organizacyj. (10-ciolecie Rzplitej Polskiej).

Z ważniejszych prac wykonanych przez Sekretarjat Generalny należy wymienić całkowite przygotowanie uroczystości związanej z 10-leciem zjednoczenia organizacji harcerskiej.

Sprawozdanie kancelarji za r. 1928

Korespondencja	wpłynęło	wysłane
Sekretarjat Generalny	411	1.887
Główna Kwatera Męska	3.538	5.275
Główna Kwatera Żeńska	1.464	1.437
Dział Zarządów Oddziałów	62	366
Dział Kół Przyjaciół	116	331
Dział Zagraniczny	167	
Dział Wydawnictw	148	149
Dział Skarbowy	676	5.780
Dział Propagandy	6	15
Dział Duszpasterstwa	286	942
Razem	6.874	16.182

Dział Duszpasterski.

Według planu dotychczasowego, prace Działu Duszpasterskiego N.Z.H.P. szły w 3-ch kierunkach:

- pogłębienie wychowania religijnego w Z.H.P.
- dalsza organizacja sieci opieki duszpasterskiej,
- pogłębienie przygotowania fachowego Księży Kapelanów Harcerskich.

W zakresie pierwszego punktu programu wydano nakładem „Dobrych Pras” w Płocku broszurkę Księdza Antoniego Bogdańskiego, p. t. „Podstawy Harcerstwa”, jako uzupełnienie poprzednio wydanej broszury tegoż autora „Harcerstwo, jako czynnik odrodzenia katolickiego i narodowego”, wydanej jako odbitka w miesięczniku „Pro Christo — Wiara i Czyn”. Ponadto umieszczone były systematycznie artykuły w „Harcmistrzu” i w Harcerzu (Gawędy „Arcybóg gada”), a prócz tego od czasu do czasu zjawiały się w innych pismach.

Wykorzystywano również w tym celu każdą sposobność zetknięcia się z bezpośrednim z młodzieżą harcerską na nabożeństwach, zbiórkach i kursach.

Opracowane zostały niektóre regulaminy ceremoniału w Z. H. P. (poświęcenie sztandaru, pogrzeb harcerski).

Dział Duszpasterski N. Z. H. P. celem rozszerzenia dalszej sieci opieki duszpasterskiej w Z.H.P. utrzymywał stały kontakt z Kurjami Diecezjalnymi, Zarządami Oddziałów i z XX. Kapelanami, wprowadzając według potrzeb lokalnych funkcje Kapelana Chorągwi.

Rada do Spraw Religijnych Z.H.P. opracowała projekt Regulaminu dla Księży Kapelanów Harcerskich, który został przyjęty przez Komisję Statutowo-Regulaminową Z.H.P. i zatwierdzony przez Naczel. Z. H. P. i dnia 30 listopada 1928 r. przez J. Eminencję Ks. Kardynała Kawałowskiego, Arcybiskupa Warszawskiego, jako Ordynariusza Naczelnych Władz Harcerskich — na lat pięć.

Według ostatniej statystyki Działu Duszpasterskiego N.Z.H.P. pracuje w całym Związku Harcerstwa Polskiego 131 księży — w tym: 1. Oddziały Białostocki 3 księży, 2. Brzeski 6, 3. Kielecki 5, 4. Krakowski 5, 5. Lubelski 1, 6. Łwowski 9, 7. Łódzki 9, 8. Płocki 14, 9. Pomorski 14, 10. Poznański 8, 11. Radomski 6, 12. Śląski 9, 13. Sosnowiecki 5, 14. Warszawski 10, 15. Wileński 10, 16. Włocławski 1, 17. Wołyński 6, 18. Zagranica 3.

Według poszczególnych Diecezyj liczbą ta przedstawia się w sposób następujący: 1. Diecezja Chełmińska 13 księży, 2. Częstochowska 5,

3. Kielecka 3, 4. Krakowska 4, 5. Lubelska 1, 6. Łwowska 5, 7. Łódzka 3, 8. Łomżyńska 1, 9. Łucka 7, 10. Pińska 10, 11. Podlaska 3, 12. Płocka 15, 13. Poznańska 9, 14. Przemyska 5, 15. Sandomierska 7, 16. Śląska 9, 17. Warszawska 5, 18. Wileńska 7, 19. Włocławska 16, 20. Zagranica 3.

Dział Duszpasterski nawiązał kontakt z księżmi zagranicznymi jak n. p. w Stanach Zjednoczonych A. P., Francji, Rumunii i W. M. Gdańsku.

Obok organizowania poszczególnych placówek duszpasterskich Dział Duszpasterski N. Z. H. P. zwrócił się do działalności na Seminarium Duchownym, pragnąc zapewnić nowe wykwalifikowane siły na przyszłe lata. W poszczególnych Seminarjach Duchownych i Liceach zorganizowane zostały Kółka Starszego Harcerstwa i drużyny harcerskie za zgodą Władz Duchownych, a mianowicie: w Poznaniu, Pelplinie, Włocławku, Płocku, Kielcach i Przemysku. Dalsza organizacja tych kół w toku.

Dział Duszpasterski N. Z. H. P. pragnął zorganizować letni obóz dla Księży Kapelanów Harcerskich, na którym przeprowadziliby stał odpowiadający kurs dwutygodniowy. Dzięki hojności J. E. Ks. Biskupa Przemyskiego Nowaka, przygotowany został teren i środki materialne. Na Komisji Kapelańskiej Zjazdu Walnego, obradującej na prawach dorocznego Zjazdu Księży Kapelanów, zapadł jednak wniosek, by kurs taki odbył się pod dachem na modłę kursów prefektorskich z odpowiednim referatami. Wszelkie jednak wysiłki Działu Duszpasterskiego dostosowania się do tej uchwały spełży na niczym, z przyczyn braku funduszy, prelegentów i odpowiedniej liczby kandydatów.

Ograniczono się więc tylko na sformowaniu zastępów kapelańskich („Czarnych Kruków”) na obydwu dwutygodniowych kursach Głównej Kapelańskiej Miesiąjki w Niedzię 9 kw., a w Redakcie 2 kw. W tych kursach wzięło udział 7 Księży Kapelanów Harcerskich i 14 Alumnów z Seminarjów Duchownych.

W ostatecznym wyniku przyjęć możemy już jako fakt dokonany ustalenie się organizacji duszpasterskiej w Z. H. P. i stopniowo wyrobienie się metod pracy, co może być przeprowadzone w formie względnie ostatecznej dopiero po wielu latach pracownitego doświadczenia.

Czuwaj!

Ks. Antoni Bogdański

Naczelny Kapelan Z. H. P.

i Sekretarz do Spraw Religijnych Z. H. P.

Główna Kwatera Żeńska.

Sprawozdanie obejmuje okres od I/1 1928 r. do I/IX 1928 r. a więc ostatek długi i bogaty w wydarzenia (Złot latem 1928 r.). Sprawozdanie, które obecnie podajemy, spraw Złotu Harcerki nie obejmuje, bowiem na ten temat mówiono i pisano w swoim czasie (patrz broszurka p. t. „II-gi Ogólnopolski Zlot Harcerki”).

Stan Harcerstwa Żeńskiego w świetle cyfr z 1/1 1928 r.

Jak przedstawia się obecny stan harcerstwa żeńskiego w świetle cyfr?

Ogólna cyfra harceerek 18200, drużyn i gromad zuchowych 629 środowisk 237.

Jeśli cyfry te porównamy z cyframi z 1/1 1929 r. stwierdzimy, że przyrost liczebny jest bardzo niewielki.

Jak sobie to wyjaśnić?

Przyczyn słabego przyrostu liczebnego harcerstwa żeń. jest kilka.

Najpierw zaznaczyć należy, że coraz ściślej i dokładniej zastawiamy nasz statystyki i liczymy tylko te drużyny, które znajdują się na wymagany poziomie i utrzymują z odnośnymi komendami stały i ścisły kontakt.

Ponadto w każdej chorągwi istnieją drużyny o bardzo niskim poziomie, komendy drużyn tych na razie nie rejestrują, uważając je za próżne.

Poza niemi istnieją tu i owdzie drużyny, powstałe samorzutnie zakładane przez nauczycielsko-szkół powszechnych i wiódące żywot samodzielny i od żadnych władz harcerskich niezależne. O drużynach takich staramy się zbierać wiadomości i wiazać je ze Związkiem Harcerstwa Polskiego.

Istotną przyczyną jest stały brak sił kierowniczych, który nie pozwala obić coraz licznie garnczej się do szeregów harcerskich młodzieży komendy chorągwi wstrzymują się słusznie od tworzenia drużyn tam, gdzie z powodu braku kierownictwa, lub niedostatecznych warunków do rozwoju, drużyna mogłaby tylko kuleć i węgutować.

Dalszym wyjaśnieniem będzie rozzerzenie się, jak ten wzrost liczby harceerek względnie nawet pewne jej obniżenie wygląda w poszczególnych chorągwach.

Stwierdzić możemy, że szereg chorągwi: Krakowska, Lubelska, Łódzka, Mazowiecka, Warszawska wzrosły liczebnie znacznie, najwięcej Krakowska bo z 1097 harceerek w 1927 r. do 1975 w 1928 r.

Natomiast w innych chorągwach, szczególnie kresowych, liczba harceerek nie wzrosła, a czasem spadła n. p. Białostok z 756 na 550, Wołyń z 595 na 323, z objawem tym w pracy przysiorocznej liczyć się musimy i z całą energią pomóc specjalnie chorągwiom Kresowym.

Co mówią nam cyfry o rodzaju obejmowanej przez harcerstwo żeńskie młodzieży? 39% ogółu harceerek, to dziewczęta z szkół powszechnych, 24% to młodzież gimnazjalna, 19% to uczennice seminarjów nauczycielskich.

W stosunku do cyfr z ostatniej statystyki (1/1 1928) są to małe zmiany, te same stanki podkreślić można jedynie wzrost drużyn w seminarjach nauczycielskich z 14,8% ogółu harc. na 19%. Ilość drużyn wśród dziewcząt młodocianych zawodowo pracujących niestety nie podniosła się, jednak zdecydowanie rosnące zainteresowanie się tym działem pracy wśród instruktorek pozwala przysporzyć, że najbliższy rok przyniesie zmianę na lepsze.

Ile harceerek przypada na jedną wykwalifikowaną kierowniczkę pracy?

Statystyka ostatnia wykazuje cyfrę 49, w poprzednim z cyfra ostatnią 59. Jest to objaw bardzo dodatni będący wyrazem podnoszenia się ilości wykwalifikowanych kierowniczek pracy.

Ruch harcerski staniczko rośnie nietylko liczebnie, ale zmieniając się również formy pracy drużyn, urozmaica treść. Daje się zauważyć: 1) duże zainteresowanie się pracą społeczną nietylko swojego środowiska, ale szerszą (dużo udział harceerek w organizacjach społecznych o zarysie wychowawczym, oświatowym i t. p.) 2) chęć uwzględniania swoich pomysłów i wpływów wychowawczych w ośrodkach dziecięcych, ochronkach, świetlicach (Chor. Śląska zorganizowała w Katowicach świetlicę dla dziewcząt), na terenie szkolnym i poza nim (gromady zuchowe podwózkowe). Niektóre warszawskie drużyny podjęły pracę w zespołach młodocianych przestępców; inne — wśród dzieci upośledzonych fizycznie: głuchoniemych i ociemniałych.

Duże zainteresowanie potrzebami społecznymi wywołało wymagania stawiane instruktorkom harcerskim w próbach na harcmistrzynię i HarceRKę Rzpłitej, opracowanych w bieżącym roku. 3) rozszerzenie swoich zainteresowań przez uczestnictwo w kursach specjalnych, organizowanych poza harcerstwem (n. p. kurs pracowniów świetlicowych, wychowania fizycznego, przyn. Wojsk., Higienistek). 4) Drużyny stały na coraz wyższym poziomie pracy i organizacji. (podkreślenie tych wartości znalazło wyraz w kwalifikacji drużyn i wymaganiach stawianych przy próbie na drużynową).

Uwagi o pracy w poszczególnych Chorągwach. Ogólnie w okresie sprawozdawczym daje się zauważyć następujący objaw: Chorągwie silnie poszły naprzód, wzrosły tempo pracy rozrosły się, chorągwie średnie i słabe atrzymały się na osiągniętym poziomie, stał różnicę między siłą poszczególnych komend obecnie wzrosła.

Oceniając pracę poszczególnych komend, Główna Kwatera zwraca przedewszystkiem uwagę na następujące cechy: planowość, programowość pracy, spójność i bliskość kontaktu z drużynami, ilość obejmowanych dziedzin pracy, inicjatywa, udział w życiu całości Harcerstwa.

Do chorągwi silnych, może nawet bardzo silnych zaliczyć obecnie między Kraków, Mazowsze, Śląsk i Warszawę, a dalej Lublin i Pomorz. Następna grupa mniej silną stanowią Łwów, Łódź, Poznań i Wilno.

Dalej idą chorągwie słabsze: Wołyń i Sosnowiec i zupełnie słabe: Brześć, Białostok, Włocław-

CENTRALNA KOMISJA DOSTAW HARCERSKICH

WARSZAWA, TRAUOGUTTA 2. TEL. 145-54.

POLECA NA SEZON ZIMOWY

SANKI, NARTY I ŁYŻYWY

wek, Kielce, Radom (dwie ostatnie nie są prowadzone przez komendy chorągwi, a przez specjalny referat w Główniej Kwaterze).

Największe wysiłki wydziału organizacyjnego Głównej Kwatery były w okresie ubiegłym zrzucone właśnie na teren Kielec i Radomia. Możemy stwierdzić z radością, że życie harcercskie ożywiło się tam, znacznie grono starszych kierowniczek pracy zwiększyło się i że dalej praca harcercska rozwijająca się tam już będzie samodzielnie bez stałej pomocy centrali.

Wszystkie wysiłki nasze zwrócimy obecnie na chorągwie kresowe.

Prace Głównej Kwatery.

Główne swe zadanie: dbanie o czystość idei harcercskiej i kierowanie pracą wychowawczą starsi się Główna Kwatera zrealizowała przez 1) Opracowanie programów wyciecznych pracy (wydział programowy); w tym dziale pracy staraliśmy się o utrzymanie bliskiego kontaktu z bezpośrednim prawdziwym życiem harcercskim w drużynach, oraz o wykorzystywanie inicjatyw i doświadczeń programowych poszczególnych komend i ośrodków harcercskich.

Staraliśmy się o rozszerzenie terenu naszej działalności przez deklaryowanie dziedzin pracy społecznej i odpowiadające harcercstwu, oraz przez budzenie w harcercach zainteresowań zagadnieniami ogólnospołecznymi.

W okresie sprawozdawczym wydział programowy zajmował się przysposobieniem wojskowym (wprowadzenie do prób) oraz kształceniem instruktorów i opracowywaniem prób instruktorskich, dalej zagadnieniem wychowania społecznego.

2) Nadawanie w myśl ustalonych wytycznych zasadniczego kierunku pracy harcercskiej komend, pobudzanie jej i ożywianie. (Wydział Ogólny-Organizacyjny, Wydz. Starszego Harcercstwa, Wydział Zuchów, Wydz. P. W.). Najbliższą drogą do osiągnięcia tego celu są dojazdy; w okresie sprawozdawczym było dojazdów 110; w tem 60 dokonanych przez dhnę Marię Wocalewską, Naczelną Inspektorke Harcercską. W dziale organizacyjnym staraliśmy się nadawać kierunek tylko bardzo ogólny i ramowy, zostawiając bardzo wiele do rozstrzygnięcia inicjatywy i uznaniu poszczególnych komend, nie ustaliliśmy zasad organizacji pracy Komendy Chorągwi, obowiązujących wszystkie komendy, każda ustalała sama zgodnie ze swymi tradycjami i warunkami lokalnymi za cel stawiamy sobie harmonizowanie i spajanie w jedno życie harcercskiego przy stosowaniu możliwie dużej decentralizacji.

Jedynie działy pracy stosunkowo młode np. przysposobienie wojskowe muszą być bardziej jednolicie i centralnie kierowane.

3) Inicjowanie nowych na terenie harcercstwa pracy.

W tej dziedzinie w okresie sprawozdawczym a) poruszono sport wodny przez zorganizowanie latem 1929 r. kursu wodnego na jeziorze Trockim (pływanie, wiosłowanie i żeglarstwo). Kurs aczkolwiek tym razem jeszcze bardzo nieliczny, wzbudził entuzjazm i szerokie zainteresowanie wśród starszych dziewcząt, b) zorganizowano pierw-

szy harcercski podinstruktorski kurs przysposobienia wojskowego.

Ogromnym brakiem prac Głównej Kwatery była w okresie sprawozdawczym niemożność uruchomienia wydziału wydawnictw, oraz z innej dziedziny słabe bardzo zwroćcenie uwagi na wychowanie fizyczne (brak instruktorki do spraw W. F. w Głównej Kwaterze).

Główna Kwatera liczy obecnie 24 czynnych członków, w tem 3 członków korespondencyjnych i 4 obecnie na urlopie, współpracowniczek w wydziałach jest kilkanaście, stanowisk płatnych mamy trzy: sekretarke, instruktorkę objazdową i referentkę do spraw P. W.

O poszczególnych działach pracy harcercskiej. W niniejszem sprawozdaniu omówimy szerzej Przysposobienie Wojskowe i Starsze Harcercstwo jako działy najbardziej wysuwające się na czoło aktualnych spraw harcercskich w okresie sprawozdawczym.

Przysposobienie wojskowe w Harcercstwie Żeńskim przedchodziło różne fazy—dużego zainteresowania i uniesienia na plan dalszy, zawsze jednak miało swój wyraz w szeregu sprawności i wiadomości technicznych, przydatnych do wyszkolenia ogólnowojskowego, obecnie wszystkie rozrzucone wiadomości z p. w. zostały ujęte w całość, gdyż harcercstwo żeńskie wprowadziło do prób organizacyjnych w całej rozciągłości programy p. w. Państwowego Urzędu W. F. i P. W., które uznajemy jako najlepsze uzupełnienie nowo do wiadomości technicznych harcercskich—obronę z ratownictwem przeciwgazowem, strzelectwo (teorję) i naukę służby.

Oddziały p.w., przez przejściowy rok 1928/29, mogły organizować drużynowe niewyszkolone w p.w., z tem jednak, że wraz ze swym oddziałem będą zdobywały potrzebne wiadomości, na przyszłość oddziały mają być prowadzone tylko przez harcercki-instruktorski p. w., co wstrzyma wielki rozrost pracy na korzyść pogłębiania jej.

Oddziały p. w. organizacyjne zależne są od władz harcercskich przyczem, dla dużej zwartości i ujednostajnienia form tej nowej pracy, prowadzone na jest dość silna centralizacja. W sprawach wyszkolenia mają prawa kontroli pracy—przedstawiciele władzy państwowej.

W bardzo wielu ośrodkach, tam przede wszystkim, gdzie nie może istnieć harcercski oddział p. w., dziewczęta z drużyn należą do luźnych szkółnych p. w., ewentualnie przechodzą częściowo wyszkolenie p. w. na specjalnych kursach np. obrony przeciwgazowej, ratowniczej i t. d.

W czasie lata 1929 r. G.K.Ż. urządziła pierwszy kurs dla podinstruktorski p. w. Kurs zgromadził przedstawicielki prawie wszystkich Chorągwi. Materiału instruktorskiego dał niedużo, wniósł jednak bardzo wiele doświadczeń do pracy i pozwolił dokładnie zorientować się tak w onie programowo, jak i metodycznej. Poza tem kurs p. w. miał podnieść znaczenie dla propagandy tego ruchu w szeregach harcercskich Kursy tego typu są bezwzględnie konieczne przez szereg lat, aby wyszkolić odpowiednią kadre harcercskich-instruktorskich sił do prowadzenia pracy p. w.

Obecnie istnieje 13 harcercskich oddziałów na terenach różnych Chorągwi, które grupują przeszło

STAN ORGANIZACJI ŻEŃSKIEJ Z. H. P.

w g. dn. 31 grudnia 1928 r.

L. P.	CHORĄGIEW	Starszyznę harcercskiej					Drużyn	Gromad	Razem drużynogromad	Harcerek	W tem po przyrzeczeniu	Zuchów	R.Ż.E.M.
		Harcerczyna Bieżąca Młodzież Podharcerska	Po próbie na drużynową	Harcerek wycieczny- kwalifikacja biurokratic.	Srodożwiak	Brak danych							
1	Białostocka	5	11	34	18	21	—	21	590	30	—	550	
2	Brzeska	4	—	175	12 ¹⁾	25 ¹⁾	—	25	702 ¹⁾	—	—	702 ¹⁾	
3	Kielecka	—	—	—	8	13	1	14	318	37	6	324	
4	Krakowska	26	14	—	23	54	5	59	1874	502	101	1975	
5	Lubelska	8	2	108	13	30	2	32	1035	324	54	1089	
6	Lwowska	24 ¹⁾	13	40	25	45	10	55	1509	392	—	1509	
7	Łódzka	—	2	37	11	35	4	39	1033	371	109	1192	
8	Mazowiecka	19	7	59	22	42	12	54	1256	358	284	1541	
9	Pomorska	6	—	—	10	22	—	22	796	283	—	796	
10	Poznańska	29	13	42	10	22	—	63	1729	625	—	1729	
11	Radomska	—	—	—	—	8 ¹⁾	24 ¹⁾	—	24 ¹⁾	544 ¹⁾	—	544 ¹⁾	
12	Sosnowiecka	7 ¹⁾	2 ¹⁾	115	16	36	—	36	859	—	—	859	
13	Śląska	8	7	122	40	6 ¹⁾	11	71	1730	456	106	1836	
14	Warszawska	45 ¹⁾	15	27	1	54	11	65	1363	578	285	1932	
15	Wileńska	13	6	41	12	26	2	28	760	199	26	786	
16	Wrocławska	1	—	164	5	7	—	7	164	61	—	164	
17	Wolyńska	2 ¹⁾	2	161	5	12	—	12	306	84	—	323 ¹⁾	
18	Dworek Ciszowy	—	—	—	8	1	1	1	—	—	—	25	
19	G. K. Ż.	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		245	117	49	237	570	59	629	16578	4303	971	17688 ¹⁾	

¹⁾ Zeszlorzeczone dane.

²⁾ Instruktorce pracuje w G. K. Ż. i Komendach Chorągwi: Warszawskiej i Mazowieckiej, w sumie ogólnej nie są liczone.

³⁾ Dane niezupełne.

⁴⁾ W tę sumę są wliczone drużynowe bez próby na drużynową.

⁵⁾ W Warszawskiej Chorągwi pracuje 10 instruktorów z G.K.Ż., wobec czego w ogólnej sumie są one liczone raz tylko.

Stan liczebny organizacji żeńskiej według szkół i wieku

z dnia 31 grudnia 1928 r.

L. P.	CHORĄGIEW	S Z K O Ł Y						W I E K				
		Powsz.	Gimnazj.	Semin.	Zawod.	Robotnicz. i rzemieśl.	Mieszcan.	Od lat 7—11	Od lat 11—15	Od lat 15—21	Ponad 21 lat	
1	Białostocka	213	87	205	—	19	16	—	262	188	—	—
2	Kielecka	209	56	59	—	—	—	—	188	136	—	—
3	Krakowska	396	427	724	269	—	121	—	551	1254	18	—
4	Lwowska	455	327	539	133	57	53	—	640	760	109	—
5	Lubelska	496	277	137	158	10	11	—	552	526	2	—
6	Łódzka	465	348	164	176	73	125	90	568	510	24	—
7	Mazowiecka	714	556	153	89	20	19	286	764	480	11	—
8	Poznańska	784	308	289	98	95	155	150	822	752	5	—
9	Pomorska	358	178	84	45	63	63	—	496	296	4	—
10	Sosnowiecka	448	90	73	117	42	89	—	365	486	8	—
11	Warszawska	655	578	298	224	91	86	274	698	865	11	—
12	Wileńska	289	204	170	69	16	38	26	418	340	2	—
13	Wrocławska	105	66	33	—	—	—	—	87	77	—	—
14	Wolyńska	115	126	13	26	—	—	—	173	150	—	—
15	Radomska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Brzeska	B r a k d a n y c h						B r a k d a n y c h				
17	Śląska	B r a k d a n y c h						B r a k d a n y c h				
Razem		5706	3628	2941	1404	491	809	826	6584	6620	194	—
		39%	24%	19%	10%	3%	5%	5,1%	45%	48,6%	1,3%	—

300 dziewcząt. Instruktor jest stosunkowo niewiele, bo tylko 20, prztem należy zaznaczyć, że 14 z nich jest instruktorkami harcerskimi.

Liczne dojazdy i stały kontakt umożliwiały dokładne śledzenie rozwoju pracy i wypróbowanie różnych metod.

Ruch starszoharcerski budzi żywe zainteresowanie i uważany jest za wielki śródokowy za kwestję aktualną, mimo to organizacyjnie nie jest jeszcze skrytykowany.

Programy we wszystkich zrzeszeniach uwzględniają w pierwszym rzędzie sprawy społeczne, potem idzie dalsze samowychowanie harcerek, no i wreszcie — życie towarzyskie. Zrzeszenia powstają przede wszystkim w środowiskach akademickich i mają najczęściej formę drużyn. Kola wychowawcze przy młodszych drużynach idą w kierunku pomocy instruktorskiej dla drużyn macierzystych — szerzej w życiu starszo-harcerskim nie zaznaczają swej działalności.

Drużyny, kola i gromady grupują przeważnie młodzież akademicką i nauczycielską, inne zawody są reprezentowane bardzo nielicznie. Sprawa starszego harcerstwa na terenie wsi i w sferach rzemieślniczo-robotniczych nie jest narazie rozwiązana. Istnieje tylko jedna drużyna na terenie Warszawa — dziewczęta z dziewcząt pracujących zawodowo, tak, że pole do doswiadczeń jest bardzo niewielkie.

Zrzeszenia starszoharcerskie istnieją w Krakowie, Łwowie, Poznaniu, Wilnie, Gnieźnie, pozatem Koło Koedukacyjne w Nowym Sączu, które prowadzi pracę metodą korespondencyjną w ciągu roku roku szkolnego, jedynie w czasie ferii sąsiadycznych i letnich, gdy zjeżdżają się członkowie drużyny — praca jest prowadzona bezpośrednio.

Udział harcerek na P. W. K. G. K. Z. brała udział w ogólnej akcji związku na Powszechny Wystawie Krajowej w Poznaniu, podając za pomocą ekspozycji i wykresów, wykonanych przez Chorągwie lub w centrali, obraz życia i pomocy Harcerstwa Żeńskiego.

Akcja obozowa żeńska w lecie 1929 roku.

Akcja obozowa żeńska w porównaniu z rokiem zeszłym przedstawia się następująco: obozów w roku 1928 razem ze Złotem zorganizowano 192, uczestniczek 3933, harcerzodni 79328. W bieżącym roku 1929 obozów nie zwiększyła się, dotyczy to również i liczby uczestniczek, natomiast wzrosła dość znacznie ilość harcerzodni.

Bieżącego lata doszły do skutku kursy o specjalnym charakterze. Po raz pierwszy zorganizowała Główna Kwatera Żeńska kurs wodny na jeziorze Trocickim przy współdziałaniu sił fachowych w zakresie żeglarskiej i pływania. Rozwijający się ruch przysposobienia wojskowego kobiet, przyjęty przez harcerstwo żeńskie, wytorował konieczność kształcenia instruktorek w zymoznawczy p.w., wobec tego Główna Kwatera Żeńska zorganizowała kurs p. w. w Zwardoniu grupujący uczestniczki z różnych Chorągwi. Ze specjalnych kursów zasługują również na uwagę: kurs dla nauczycielek, prowadzony przez Naczelną Inspektorke Harcerską i dla seminarzystek przez Chorągwie Warszawską.

W związku z Powszechną Wystawą Krajową w Poznaniu drużyny prowadziły szereg wycieczek,

rejestracji ich Główna Kwatera nie przeprowadziła, zanotowane zostały tylko wycieczki prowadzone latem, w miesiącach lipcu i sierpniu, nie wliczone w akcje obozowa.

Na Zlot skautowy meksi w Anglii razem z wyprawą polską harcerstwa męskiego wyjechała gromada z 40 starszych druhen w celu wzięcia udziału w wystąpieniach polskich, poznania skautingu żeńskiego i ogólnego ruchu skautowego.

Obozy i kolonie żeńskie na terenach K. O. P. w roku bieżącym znacznie wzrosły; działalność ich na tych krańcach Rzeczypospolitej zaczęła się bardzo wybitnie w dziedzinie: a) szerzenia kultury polskiej (pogadanki specjalne), b) sanitarnej (pomocy w nagłych wypadkach), c) nawigacji (pomocą kontaktu z ludnością miejscową (dowodem listy i specjalne dokumenty), oraz d) wojskiem (gwiazdki, paczki na Wielkanoc). Dzieciwo przytem zapoznały się z warunkami rozwoju państwowości polskiej na kresach.

Ogólnie w akcji obozowej żeńskiej zauważać można wyraźny kierunek propagandowy: a) Centrala — Główna Kwatera Żeńska prowadzi specjalne kursy (wodny, przysposobienia wojskowego, dla seminarzystek) kształcą w ten sposób kierownictwo i budząc inicjatywę w Chorągwiach; b) Chorągwie natomiast zajmują się kształceniem drużynowych i zastępowych oraz organizują akcję obozową drużyn.

W całości ruchu obozowego b.r. widać wyraźny wpływ Złotu 1928; zaznacza się on we wzroście wyrobienia polowego: 1) stosunek ilości kolonii do obozów przedstawia się jak 3:4; 2) w rozplanowaniu dnia i programach na obozach i kursach uwzględniano przede wszystkim obozownictwo i gry polowe; 3) bieżącego roku było w obozach 24% ogółu harcerek.

Konferencja programowa instruktorek Z. H. P.

W końcu sierpnia odbyła się w obozie w Zwarzaniu pod Zyczem VIII programowa konferencja instruktorska.

Na program jej złożyły się referaty i dyskusje na temat:

- 1) religijność w harcerstwie i ustosunkowanie się do różnych wyznań,
- 2) Harcerstwo a służba państwowa,
- 3) skaut jest przyjacielem całego świata,
- 4) polskie tradycje wychowawcze.

Obszerne sprawozdanie dotyczące uchwał i przebiegu konferencji znajduje się w Nr. 10 „Harcmistrza” z r. 1929.

Polskie drużyny z poza granic kraju. Pod opieką wydziału znajduje się 40—50 drużyn, obejmujących około 800 harcerek.

Drużyny te znajdują się w następujących państwach: w Niemczech (Berlin i Śląsk Niemiecki), w Czechosłowacji, na Łotwie, w Rumunii, Francji, Gdańsku, Charbinie.

Latem 1928 r. przybyło do Polski na Zlot Harcerek 61 druhen z zagranicy, kilkanaście z nich było po zlocie na kursach instruktorskich.

Latem 1929 zorganizowano pod Poznaniem kurs dla kierowniczek pracy harcerek poza granicami kraju, liczący 49 uczestniczek oraz wycieczki na P. W. K.

W zakresie prac programowych przewidujemy w przyszłości wykonanie prób instruktorskich oraz wycieczek dla kursów instruktorskich.

W zakresie prac organizacyjnych specjalną uwagę zwrócimy na krezy wachodnie. Z dziedzin wydawniczej — będziemy wydawali żeńskie pismo instruktorskie, oraz zamierza-

Całość akcji obozowej żeńskiej latem 1929 r.

nr.	O B O Z Y D R U Ż Y N				OBOZY INSTRUKTORSKIE I DLA ZASTĘPOWYCH					
	CHORAGIEW	Obozów	Harcerek	Czas trwania	Harcerzodni	Obozów	Harcerek	Czas trwania	Harcerzodni	
1	Białostocka					1	9	21	168	
2	Breńska					2	46	42	924	
3	Kielecko-Rad.		1	22	30	660	1	40	24	996
4	Krakowska	25	638	689	17418	2	69	37	1266	
5	Lwowska	6	169	169	5202	2	62	48	1296	
6	Lubelska	3	33	62	754	1	23	27	540	
7	Łódzka	3	88	92	2710	1	38	24	696	
8	Mazowiecka	6	127	144	3297	2	75	52	1794	
9	Poznańska	30	611	850	18218	1	81	25	675	
10	Pomorska	1	40	28	1120	2	59	62	1616	
11	Sosnowiecka	3	43	78	1435	2	72	44	1272	
12	Warszawska	23	490	674	15503	2	55	52	1278	
13	Wileńska	5	96	108	2390	—	—	—	—	
14	Włocławska	—	—	—	—	—	—	—	—	
15	Wolyńska	4	64	104	1638	—	—	—	—	
16	Śląska	29	664	732	28122	1+2	105	66	2226	
17	Kursy związkowe									
	1. dla kierowniczek gromad zuchów	—	—	—	—	1	20	21	357	
	2. przysp. wojsk.	—	—	—	—	1	59	31	1590	
	3. Wodny	—	—	—	—	1	14	23	345	
18	Konferencja instruktorska	—	—	—	—	1	32	3	96	
19	Inspektorat	—	—	—	—	1	33	22	704	
20	Dworek Cisowy	—	—	—	—	—	—	—	—	
21	Wyprawa na Jamboree	1	11	22	242	—	—	—	—	
22	Wydział Zagraniczny	—	—	—	—	1	49	16	624	
	Razem	141	3410	3822	89269	28	891	640	17363	

my stworzył dział wydawniczy i wydał kilka książek, które są już przygotowane: Książka drużynowa, Podręcznik Prac Zuchowej, Zbiorek gier harcerek.

Z rzeczy nowych projektujemy zorganizowanie kursu taternictwa latem 1930 r. oraz kursu wodnego, jako dalszego etapu rozpoczętej już w tym kierunku akcji.

Poruszamy dziedzinę Wychowania Fizycznego, mamy już zapewnione subydjum na instruktorkę W. F. przy Główniej Kwaterze.

Najważniejszym zamierzeniem jest zwolany na czerwiec 14—25.VIII 1930 r. pierwszy Zlot drużynowych instruktorek. Zlot ma na celu podniesienie poziomu wycwiczenia polowego oraz ściślejsze zespolenie

nie gromady starszyny. Na Zlocie tym pragniemy skupić i stare zasłużone harcmistrzynie, kierowniczki ruchu i cały młody dorost instruktorski, by poznać się i żyć w obozie Złotowym.

W ostatnich miesiącach G.K.Z. podjęła pracę usamodzielnienia się ruchu żeńskiego.

Odprawa Komendanta Chorągwi dn. 24 listopada b.r. zaopiniowała o potrzebie reorganizacji Z.H.P. i oddzielenia organizacji żeńskiej.

Pelny wyrazem dążeń ruchu żeńskiego stała się specjalna konferencja instruktorek dn. 15 grudnia, której uchwała jest nowa koncepcja Związku Harcerstwa Polskiego: przy strzymaniu jedności ideowej rozgraniczenie całkowite organizacji: żeńskiej i męskiej.

Główna Kwatery Męska.

Uwagi ogólne. Okres sprawozdawczy dzieli się wyraźnie na dwie części: rok 1928 niemal cały można uważać za „normalny”, gdy jego koniec i całą część r. 1929, który obejmuje sprawozdanie cechuje natomiast specjalnie władz centralnych i znacznej części komend oraz drużyn przygotowanie do Złotu Narodowego i Jamboree, oraz udział w nich.

Główna Kwatery idzie drogą od szeregu lat wytkniętą, a charakteryzowaną ostatnio w sprawozdaniu za r. 1927 (str. 13). Warunki materialne i osobowe pracy G. K. zwłaszcza w roku bieżącym znacznie się pogorszyły. Odpadnięcie niektórych stałego zasłuki państwowego, który był przeznaczony jest wyłącznie na prace w. f. i. p. w. bardzo ujemnie odbiło się na możliwościach poważnego opierania pracy na niezbędnej nawet, minimalnej ilości pracowników stałych. Zmiana warunków pracy naczelnika, który poprzednio cały swój czas poświęcał, również nie mogła się dodatnio odbić na działalności G. K., a także naczelnictwo wogóle. Równocześnie i rdnak w tym okresie stwierdzono, że przy odpowiednim zorganizowaniu można nawet tak wielkie przedsięwzięcie, jak Złot oprócz przedwzrostkiem na własnych funduszach organizacji i pozyskaniu od społeczeństwa; to samo potwierdza częściowo udział w Dżemboru, w którym wprawdzie uzyskaliśmy bardzo wydatną pomoc państwa, tem niemniej jednak około 70% wydatków pokryliśmy sami.

Główna Kwatery od szeregu lat stara się utwierdzić w Z. H. P. przekonanie, że możemy być organizacją samowystarczalną i możemy uzyskać od członków Związku i społeczeństwa potrzebne fundusze. W celu gruntownego rozważenia spraw skarbowych zainicjował naczelnik poświęcenie im jednego dnia Zjazdu Naczelnej Rady.

Doświadczenia dotychczasowe doprowadzają do wniosku, że sprawa finansów Z. H. P. i związana z nią sprawa członków popierających (współdziałających), w K. P. H. organizowanych nie zostaną rozwiązane bez energicznego w nich udziału starszyzny, która musi poczuć odpowiedzialność za te dziedziny Z. H. P., co winno też znaleźć wyraz w odpowiednim ujęciu organizacyjnym.

Z tego tytułu spadła zapewne na Główną Kwatery nowe obowiązki organizacji pracy starszyzny w zakresie zabezpieczenia podstaw materialnych Związku.

Również w zakresie zmiany form organizacyjnych, czego potrzebę G.K. od wielu lat odczuwa i uzasadnia, zdaje się, że na nią spadnie obowiązek opracowania tych form. Pewne prace już zresztą w tej dziedzinie podjęto.

Jeżeli do tego dodamy ogromny zakres zagadnień programowych, które czekają opracowania, musimy stwierdzić, że między przed sobą wcale pokazać fale roboty i trudności do pokonania, zaczem, na przyszłość, myśla Skautów Naczelnego, warunki po temu, aby się „nie przejmować” i z zapalem i pogardą się naprzód.

Najważniejsze wydarzenia w r. 1928. Inicjatywa G. K. do uczczenia pamięci Zawiszy oraz obchodów dziesięciolecia odzyskania niepodległości i zjednoczenia Harcerstwa, została szeroko przyjęta, urządzono B. wiele obchodów i uroczystości.

W r. 1929 najważniejszym wydarzeniem był II Złot Narodowy w Poznaniu, zorganizowany przez Komitet pod przewodnictwem dra Michała Kiedacza, przy udziale całego szeregu osób. Komendantem był dh. Tadeusz Maresz hm. Rp., Sędzią Naczelnym Zawodów dh. gen. Józef Haller. W Złocie uczestniczyło 7000 harcerzy, obóz złoty w Złociu zawiązało do bilecikami około 10000 osób m. inn. cały szereg grup innych związków i stowarzyszeń. Szczególnie zainteresowaniem okazał Złotowi J. E. ks. Kardynał Prymas, który spędził w obozie parę godzin. Również przedstawiciele władz centralnych i miejscowych zaszczylił harcerzy swymi odwiedzinami. Wydatki Złotu zostały całkowicie pokryte składkami harcerzy oraz sumami uzyskanymi przez Komitet, bardzo znacznej pomocy w naturze (instalacji wodociągów, światła, transporty i t. d.) udzieliło gościnie miasto Poznań.

Złot, w porównaniu z pierwszym, wykazał ogromny rozwój obozownictwa i wcale wysoki poziom ogólny młodzieży. Wyniki zawodów ogłoszono w „Wiad. Urzęd.”; osobna ich część stanowią II Harcerskie Związki Zawody Strzeleckie, odbyte pod protektoratem P. Premiera Dra Kazimierza Świątlickiego.

Według tymczasowego zestawienia Skarbnika Komitetu Złotowego: *Rozchody* Komitetu wyniosły 107,862 zł. 42 gr., w czem 86,064 zł. 07. gr. rozchody Sekcji Gospodarczej, 21,798 zł. 35 gr. wszystkie inne wydatki.

Przychody Komitetu wyniosły 102,578 zł. 27 gr., oraz pozostalo do ściągnięcia od drużyn i in. 15,814 zł. 63 gr., co czyni razem po stronie czynnej 118,392 zł. 90 gr., w czem przychody Sekcji Gospodarczej 69,482 zł. 70 gr. więcej suma do ściągnięcia, czyli razem 85,297 zł. 33 gr.; inne przychody 32,095 zł. 57 gr., w czem zasilek Magistratu m. st. Poznania 5,750 zł. ofiara p.p. Zychlińskich 2,500 zł. ofiara P. K. E. 500 zł. p. Łuczaka 500 zł., ze wstępów za bilety 9,298 zł. 07 gr., z opłaty drużyn 12,745 zł. 07. gr. P. W. K. na afisz 300 zł., różne 172 zł. 50 gr.

Notatka powyższa nie obejmuje wydatków ani zasilek związanych z urządzeniem II Związku Zawodów Strzeleckich, które otrzymały wydatną pomoc państwa. Również nie obejmuje ona wydatków i przychodów Komitetu Gospody.

Komitet przygotowanie szczegółowe sprawozdanie, które będzie się starał wydać drukiem.

Drugim wydarzeniem wielkiej doniosłości był w tym okresie III Międzynarodowy Złot Skautowy w Birkenheadzie, a także rym z Polski udało się 437 harcerzy pod komendą dra Mariana Łowińskiego, k. Ch. Świątliki, chlubnie reprezentując tam Polskę i Harcerstwo.

Wyprawa na Dżembor cieszyła się wielkiem zainteresowaniem i poparciem władz państwowych.

Dane 1.1.1929 r.

STAN LICZEBNY ORGANIZACJI MĘSKIEJ.

Lp.	CŁONKOWIEW	Harcere	Harcere morscy	Wieloletni	Razem 1927	PODZIAŁ WEDŁUG STOPNI																
						Harcere	Wieloletni	Bez stopnia	Z 2-ą gwiazdką	Z 1-ą gwiazdką	Bez gwiazdek	Harcere	Wieloletni	Bez stopnia	Z 2-ą gwiazdką	Z 1-ą gwiazdką	Bez gwiazdek					
1	Białostocka	172	528	70	771	809	586	4	1	7	6	8	2	7	15	33	140	351	243	1	14	58
2	Breska	172	300	28	54	605	957	1	1	1	1	12	6	3	2	6	74	128	305	—	—	54
3	Kielecka	101	721	56	605	957	218	1	1	1	1	12	6	3	2	6	50	313	475	—	—	55
4	Krakowska	172	336	1543	222	1874	2391	7	24	7	27	43	4	14	69	258	796	662	8	72	142	
5	Lubelska	10	102	58	280	1048	182	934	1680	3	7	10	—	—	—	—	35	189	644	570	2	30
6	Lwowska	30	74	135	473	1424	392	20	34	35	29	10	7	6	36	723	1364	1255	99	99	120	
7	Łódzka	10	80	268	930	90	138	1636	1587	10	28	3	4	11	63	198	560	466	16	53	69	
8	Mazowiecka	12	2	75	92	884	840	1065	3	4	9	11	14	1	1	9	64	291	583	—	—	135
9	Płocka	26	77	90	182	1246	64	813	1869	3	23	9	4	10	42	124	671	1218	817	13	90	
10	Poznańska	67	—	—	—	—	314	5665	5800	1	31	50	34	40	12	513	1147	1233	8	34	118	
11	Poznańska	67	—	—	—	—	314	5665	5800	1	31	50	34	40	12	513	1147	1233	8	34	118	
12	Słaska	25	125	131	632	1061	30	1625	3449	1	13	11	12	21	29	125	435	896	297	7	38	
13	Słaska	25	125	131	632	1061	30	1625	3449	1	13	11	12	21	29	125	435	896	297	7	38	
14	Warszawska	68	53	101	446	2343	417	2339	3308	29	59	6	6	3	35	238	435	896	297	7	33	
15	Wileńska	12	—	—	—	—	133	739	1476	6	6	15	3	3	3	43	127	339	290	7	33	
16	Wileńska	9	4	27	103	353	4	330	566	4	4	7	3	4	1	17	60	275	237	4	30	
17	Wolska	14	5	38	109	634	72	728	872	4	7	3	4	5	1	12	60	275	237	4	30	
18	Zagłobowska	14	43	50	334	788	66	1125	1946	3	10	1	4	1	4	54	155	581	243	1	12	
19	Zagłobowska	15	—	—	—	—	40	3951	7	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
20	G. K. M. prac.	20	—	—	—	—	40	3951	7	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
21	G. K. M. przydz.	14	—	—	—	—	27	14	4	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
22	Bez przydziału	13	—	—	—	—	25	13	3	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
23	Reserwa	31	—	—	—	—	27	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ogółem		1927	485	—	—	247	3071	8170	905	384	633	131	—	1084	4495	9044	9024	102	2447	1756	—	—
		1928	601	6380	12655	40275	187674	4677	28267	88331	222	295	114	155	131	1108	4157	11379	9581	102	417	1756

W wszystkich tablicach kreska — oznacza „niema danej kategorii”, kratka pusta oznacza „brak danych”.

* Brak danych szczegółowych, dane uwzględnione tylko w rubryce „razem”.

** Wliczeni do rubryki „harcere”.

† Do sumy 29272 dodano sumę starszych harcerzy, opiekunów, kapelanów, lekarzy.

Lp.	Chorągiew	Obóz z kursami	Młodzież w obozach	H X dni	Kosz H X dnia (z przejazdem)	Całkowity koszt obozów z przejazdami	Całkowity koszt obozów bez przejazdów	Opłaty uczestników	Zasłki K.P.H. z fuduszów własnych	Zarobione, oszczędzone przez drużyny	Zasłki Z. O. z fundusz. w. i. Naczeln.	Zasłki komit. powiat. p. w. i. inst. parast. i samorząd. w wykazach nlewszycyżnych	K. O. P.	Władze wojewódzkie	Władze powiat. W.P. i P.W.	Władze samorządowe	Zasłki szkół i Komit. Rodzicielsk.	Zasłki instytucji społecz. i różne	
1	Białostocka	9	178	4488	1,81	11163	10272	2360	—	567	—	5986	—	3200	275	96	504		
2	Brzezka	5	124	2719	1,74	4731	3824	750	—	—	2470	—	—	2000	—	1581	—		
3	Kielecka	4	100	2685	1,36	4891	—	1616	—	110	—	1151	—	2615	—	—	—		
4	Koniewska	62	993	22995	2,81	65494	53788	18036	12164	3991	—	521	16048	9000	2700	2390	3001	503	
5	Lubelska	11	245	5841	2,14	12535	11682	4114	1799	1312	—	290	4301	2910	2200	4568	1159	1443	
6	Lwowska	11	265	7801	1,28	17013	16139	6661	5180	70	1100	—	600	—	3000	115	500	2570	
7	Łódzka	26	621	20810	1,87	39418	33892	9955	6476	1781	—	290	4301	2910	2200	4568	4476	4476	
8	Mazowiecka	19	411	11774	2,26	22231	18886	9531	6918	1114	2811	1187	1187	2174	4333	659	812	812	
9	Płocko-Włocławaska	10	189	5467	2,68	19339	12923	4690	180	264	2044	819	—	2900	3005	—	1157	—	
10	Pomorska	29	572	11883	1,26	17405	15002	3041	1212	2148	—	—	1000	8438	290	1314	—	—	
11	Poznańska	61	1448	35404	1,50	51972	—	21632	8306	—	—	1043	—	2100	4000	5700	—	11000	
12	Radomska*	5	616	4901	2,36	8826	7934	1203	280	—	—	1043	630	600	2280	1625	—	—	
13	Saska	40	1032	22864	2,47	55719	48456	88196	68456	1611	—	—	10665	3616	5700	—	346	12162	
14	Warszawska	42	1063	34630	2,18	107983	88456	88456	10398	1611	—	14678	—	3621	—	12963	8295	—	
15	Wileńska	11	193	5775	2,28	14888	13066	6773	202	1318	—	540	2807	890	2280	—	200	—	
16	Wojtyłowska*	5	525	5182	1,43	3946	3506	417	1000	1256	—	—	—	4000	300	170	224	—	
17	Zagłębia Dąbr.	7	136	2234	2,97	6426	6212	1473	530	657	—	—	—	4000	—	931	—	—	
18	Zagwonia	3	45	1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
19	G. K. M. (**)	6	163	3305	—	15698	—	1566	—	—	—	—	—	1302	—	—	—	—	
Ogółem		1927	326	8392	204796	1,95	293664	173191	59691	35389	18239	6884	1500	1330	22300	62392	13120	5224	17296
		1928	373	6948	230727	2,15	412751	347695	146315	66827	26836	3746	46207	26766	69916	28821	26454	49127	—

** Wliczono konferencje Starszoharcerskie.

*) Wliczono rok.

Według prowizorycznego zestawienia wydatki wyniosły 198.332 zł 7 gr. w co nie wliczono jeszcze części wydatków związanych z propagandą i drukiem sprawozdania, przychody 215.055,53, w czym opłaty uczestników 160.998,10, zasłki państwowe 27.118 gotówką, oraz 14.000 na namioty (pozostające własnością Państw. Urzędu W. F. i P. W.).

Państwo udzieliło także bezpłatnych paszportów oraz pokryło koszty przejazdu z Poznania do Zbąszczyń i z Gdańska do Warszawy i dalej do miejsc zamieszkania uczestników.

Nadto poparcie władz zadecydowało ulgi w przejeździe statkiem i pomoc placówek zagranicznych.

W druku jest szczegółowe sprawozdanie. Udział Harcerstwa w Powstaniu Wstawię Krajowej organizowała specjalna komisja Naczelnicza.

Odprawa Komendantów Chorągwi w Łodzi (12 kwietnia 1928) miała na porządku obrad sprawę kursów, która obszernie omówiono. Ponadto omawiano sprawę Złotu, p. w. Złotu Harcerskiego. Odprawa Komendantów Ch. w Warszawie (1 listopada 1928) zajmowała się sprawami Złotu i Dębiora. Szczegółowe sprawozdanie z odprawy drukowano w „Harcerzku” i w „Wiad. Urzęd.”.

IV Zjazd Starszego Harcerstwa w Sromowcach odbył się w dn. 26—29 sierpnia 1928 r. w obozie w pobliżu Dworku Cisowego. Sprawozdanie i uchwały podaje „Harcerz” w Nr-ze 9—10 z r. 1928.

I Konferencję w sprawie drużyn harcerskich pracujących zawodowo gościła Chorągiew Śląska w Nivce (6 i 7 kwietnia 1929). Sprawozdanie patrz „Harcerz” № 5 z r. 1929.

Konferencję w sprawie drużyn morskich odbył się 7/VI 1928 r., oraz 17/V 1929 r. w Warszawie.

Obowiznięto a praca w ciągu roku szkolnego. W życiu H. od kilku lat najwybitniejsze miejsce zajmują obozy. Odzwiają się nawet głosy, że jest niedbując się zacięci harcerskie zimowe i pozabożowe, a niektórzy druhowie rozumieją należenie do drużyny wyłącznie jako okazję do obozowania, poza niem przez cały rok mało interesują się drużyną. Złot miał za zadanie m. inn. ożywić uprawianie różnych działów techniki skautowej, w komisji sędziowskiej nie mieli dostatecznego zrozumienia metod skautowego wyszkolenia. Trzeba na tę sprawę położyć nacisk na kursach, ponadto potrzeba drużynowym dostarczyć wzorów, programów zajęć w drużynach, co wprawdzie może być atakowane, jako droga wprowadzania szablonu, ale okazuje się koniecznym.

Starszyna. Najpewniejszym sposobem uniczenia szablonu w pracy drużyny, a zarazem dostarczeniu jej bogactwa treści i właściwego kierunku wychowawczego jest zapewnienie jej odpowiedniego drużynowego.

Tymczasem statystyka wykazuje, że na 675 instruktorów ze stopniami pracuje tylko 495,

z czego w drużynach tylko 194, w kom. hufców 99, w kom. Chorągwi 111, w G. K. 21 (dane z 1.VII 1929). Musimy skierować lm. i ph. ze „sztabów” do „linii”, zmniejszyć liczbę urlopowanych (43), a liczbę nieuczynnych (53), „czynnych w rezerwie” (1—32) oraz takich, o których „brak danych” (52), doprowadzić do zera.

Kursy Związkowe 1928 r.

L. p.	Miejscowość	Czas trwania	Liczba uczestn.	Harc dni
1	Radłowo	14 dni	8	112
2	Niedzica	14 „	30	420
Razem		—	38	532

Obozy dla podharcistrzów 1928 r.

Lp.	Chorągiew	Miejscowość	Czas trwania	Liczba uczestn.	Harc dni
1	Kraków	Niemieczyn	26 d.	19	494
2	Lwów	Pasieczna	26 „	34	884
3	Łódź	Rakalnia-Nowe Troki	28 „	15	420
4	Mazowsze	Binduga w Wigrami	30 „	55	1650
5	Pomorze	Jastrzębia Góra	28 „	18	504
6	Poznań	Radłowo	21 „	58	1165
7	Śląsk	Wielkie Góryki	25 „	54	1300
8	„	„	25 „	40	926
9	Zagłębie	Łękawa	15 „	20	500
10	Warszawa	Binduga w Wigrami	25 „	27	675
11	G. K. M.	Radłowo	23 „	60	1380
Razem		—	—	400	9698

Obozy dla drużynowych 1928 r.

Lp.	Chorągiew	Miejscowość	Czas trwania	Liczba uczestn.	Harc dni
1	Białystok	nad Wigrami	26 d.	24	672
2	Kielec	Niwki Dalezyskie	30 „	23	690
3	Lublin	Pasieczna	27 „	36	972
4	Lwów	Czulowice	24 „	36	864
5	Łódź	Rakalnia	29 „	32	928
6	Pomorze	Horoszowo	28 „	29	812
7	Poznań	Radłowo	20 „	72	1440
8	Płock i Włocław.	„	„	„	„
9	„	„	„	„	„
9	Radom	Duninów	22 „	24	528
10	„	Góry Świętokrz.	30 „	30	900
11	Warszawa	Binduga	25 „	48	1240
10	Zagłębie	Łękawa	15 „	15	225
12	„	Łękawa	15 „	22	330
Razem		—	—	391	9601

Musimy ustalić opinie, że harcerzów jest mistrz od harców, a nie od administracji. Musimy przeprowadzić zasadę regulaminową, że prawa starszyny ma tylko ten, kto spełnia obowiązki starszyny. Musimy tępic zaliczanie za służbę uprawniającą do głosu kwitowania w instytucjach czy komisjach bez faktycznej pracy.

Starszyna w/g rodzaju pracy stan w dn. 1.1.1929.

Jednostka organizacyjna	Ogółem	Harcem. Rp.	Harcemistrze	Podharc.	Dział. harc.	Razem
Drużyna	149 24,8	—	9 80	1 12	45	2 99
Komenda Hufca	87 14,8	—	22 32	3 25	31	2 56
Komenda Chorągwi	106 17,6	—	15 1	2 36	48	1 31
G. K. M.	34 5,65	—	2 8	4 7	1	20
Inne	48 8,0	—	24 12	12	12	48
R A Z E M	424 70,8	—	8 136	253	27	424
Utopowani	—	—	11 36	—	—	47
Rezerwa	—	—	12 21	—	—	33
Nieczynni	—	—	17 43	—	—	61
brak danych	—	—	1 24	11	—	36
R A Z E M			8 177	377	39	601

Starszyna w/g zawodów.

Z A W Ó D	Harcem. Rp.	Harcem.	Podharc.	Dział. harc.	Razem
Duchowni	1	10	11	8	30 4,9
Prof., nauc., asyst.	3	42	64	12	121 20,25
Urzędnicy	1	33	34	8	76 12,5
Uczni	—	32	126	1	159 26,45
Studentzi	—	—	13	—	13 2,15
Uczniowie	—	3	27	14	8 52 8,6
Wolne zawody	—	2	2	—	4 0,65
Aplikanci sądów.	—	4	9	—	13 2,15
Rzemieśnicy	—	13	10	—	23 3,65
Wojskowi	—	2	2	—	4 0,65
Inni	—	12	92	2	106 18,05
Brak danych	—	8	177	377	39 601 100,0

Brak instruktorów i innych pracowników możemy zmniejszyć przez wpływanie na urlopowanych i będących w rezerwie oraz tracących kontakt z organizacją, aby wrócili do roboty, przez wyzyskiwanie członków współdziałających, mających odpowiednie kwalifikacje, w drużynach, hufcach, jako instruktorów technicznych, a przede wszystkim przez szeroko zakrojoną akcję kształcenia instruktorów nie tylko na kursach

Harcerska Młodzież Akademicka.

L.	ŚRODOWISKO	Harcerek akademick.	Harcery akademick.	Razem
1.	Warszawa . . .	153	340	493
2.	Kraków	73	190	263
3.	Poznań	62	122	184
4.	Łańwó	59	146	205
5.	Lublin	2	6	8
6.	Wilno	25	20	45
7.	Gdańsk	—	15	15
8.	Cieszyn	1	10	11
	Razem	375	849	1224

Przyrost Starszyny Harcerskiej w r. 1928.

Starszyna	Stan w dn. 1—1—1928	Przybyło	Ubyło	Przyrost	Stan w dn. 1—1—1929
Harc. Rplilce	8	—	—	—	8
Harcemistrze	170	20	13	7	177
Podharcemistrze . . .	305	103	31	72	377
Działacze harcerscy .	21	18	1	18	39
	504	141	44	97	601

Stany liczebne Starszyny ze stopniami w latach 1922/29.

Stan w dn. 1 stycznia 1922	Harcemistr. Rplilce	Harcemistrze	Podharcemistrze	Działacze harcerscy	R A Z E M
1922	5	118	124	—	247
" " 1 " 1923	5	115	135	—	255
" " 1 " 1924	5	128	178	1	312
" " 1 " 1925	7	154	197	3	361
" " 1 " 1926	8	149	222	7	386
" " 1 " 1927	8	144	242	11	405
" " 1 " 1928	8	170	305	21	504
" " 1 " 1929	8	177	377	39	601

obozowych, ale i innych różnego typu. Serdecznie, naprawdę braterskie stosunki w Związku dopomagają nam do rozszerzania grona pracowników, sporyj talowce odsztrasyły nawet bardzo uszczuplonych.

Kursy. W okresie sprawozdawczym G.K. zorganizowała 3 kursy związkowe, 2 w r. 1928 (w Redlowie — kom. T. Maresz, w Niedzicy — St. Sedlacek) oraz 1 w r. 1929 (w Gołecinie pod Poznaniem — kom. St. Sedlacek, zast. kom. T. Maresz). Na kursach tych było ogółem 56 harcerzy. Na 60 harcemistrzów mianowanych pod warunkiem ukończenia kursu związkowego, zgłosiło się zaledwie 3. Słychać głosy, że kursy te nie pociągają z powodu niskiego poziomu etc. Zdania takie świadczą o niskim poziomie wyrobienia harcerskiego wygłaszających je i o niezrozumieniu potrzeby i zasady kursów związkowych (patrz broszura „Kształcenie Starszyny”).

W roku 1928 urządziła G.K. również kursy podharcemistrzów w Redlowie z 60 uczestników, kom. T. Maresz). K. Ch. urządziły 10 kursów podharcemistrzowskich z 340 uczestnikami i 12 kursów niższego typu („obozów dla drużynowych”) z 391 uczestn. Razem więc w roku 1928 przeszło kursy 829 harcerzy. Kurs korespondencyjny G.K. poświęcono w r. 1928 dwójce Mareszowi, początkowo dla Chorągwi Śląskiej (ukończyło 6), w r. 1929 na jesieni w całosci.

Odczuwając potrzebę wydania nowych przepisów i wzakówówek o kursach, rozpoczęto pracę w tym kierunku.

G. K. uważa za wskazane dla podniesienia poszczególnych działów techniki organizowanie kursów specjalnych. W r. 1928 i 1929 były letnie kursy wychowania fizycznego (kom. O. Zawrocki, Szwary I Rydzyna) z 32 i 6 uczestnikami, ponadto kursy żeglarskie Chorągwi Poznańskiej, Pomorskiej, Hufca Augustowsko-Suwałskiego, a w czasie roku szkolnego kurs sędziów i instruktorów sztafeta oraz kurs lucyńczy. Nie mając na razie możności przeprowadzenia kursów w innych działach, G. K. musi poprzestać na propagowaniu tej pracy.

Prace programowe. 1) Program prób młodzieży — wydanie dotychczas nie nastąpiło, ze względu na bardzo wielką pracę jaką trzeba włożyć, aby wziąć pod uwagę wszystkie materiały i opinie, oraz ugodzić program z różnymi zainteresowanymi czynnikami. Narazie ustalone zakres w. f. i p. w w programach harcerskich i wydano (już w grudniu 1929) odpowiednie zarządzenia.

2) Program prób w drużynach morskich ustalono tymczasowo w II konferencji drużyn morskich i wprowadzono w formie zalecania (drużynowe) w „Harcerzu”. W toku jest opracowanie regulaminu drużyn męskich, mundur, oznak. 3) Przekład Baden-Powella „Aids to scoutmastership” z przypisami — opracowanie. 4) Wskazówki dla komendantów kursów podharcemistrzów (wydano). 5) Obszerna praca p. l. i. „Lata Harcerskie i gotowa do druku nie wyszła ze względu finansowych artykuły częściowo wydrukowano w „Harcerzistu”. 6) Rozpoczęto przygotowywanie Rocznika Harcerskiego na rok 1929 wstrzymano wobec braku fun-

dusów na wydanie go. Z mniejszych prac wymienić należy 7) zebranie i wydrukowanie materiałów w sprawie alkoholizmu, w związku z tygodniami przeciwalkoholowymi w 1928 i 1929 r., 8) przebranie treściwych „Wskazówek dla drużynowych” Cz. Pieniąkiewicza, 9) przygotowanie memoriałów na odprawy Komendantów i I konferencje drużyn harcerszy zarobkowych, 10) projekt form zewnętrznych, podany w „Harcemistrzu”, do wyrobienia, 11) projekt Wystawy harcerskiej, 12) wskazówki do zorganizowania magazynu zastępowych i zbioru podręcznego przyborów dla instruktora oraz wiele innych, które ukazały się w „Harcemistrzu”. Wiele pracy wymagało przygotowanie zawodów złotych.

Pragnąc uzyskać materiały do pracy programowej od najszerzych sfer pracowników, ogłoszono w styczniu 1929 r. „Ankiety w sprawie obecnego stanu Z. H. P. i programu na przyszłość”. Mimo silnego podżewienia przywołania tej w „Harcemistrzu” i w okólnikach do komend, odpowiedzi napłynęło bardzo niewiele. Starszyna nie wykorzystwała tej sposobności wypowiedzenia się.

Wychowanie Fizyczne i Przystosowanie Wojskowe. Okres sprawozdawczy zaznaczył się w życiu Związku dalszym intensywnym rozwojem dziedziny wychowania fizycznego i przystosowania wojskowego. Powstałe płatnych kierowników odpowiednich wydziałów w G.K. (LX.28) umożliwiło rozwiniecie pracy programowej i objadów, które z reguły miały charakter instrukcyjny.

W zakresie wychowania fizycznego mamy do zanotowania kurs nad jez. Serwy, kurs narciarski 28 XII — 7 I w Worochie (słabo obsesany przez komendy), wydanie okólników: o I Narodowych Zawodach Lucyńczych, organiz. referatów w f. w Chorągwiach, z kalendarzem sportowym o w. p. w sprawie zimowej, kursie narciarskim, zawodach sędziowskich i f. w. w Lucyńczych; zorganizowanie I Narod. Zawodów. Lucyńczy (w których harcerze na 5 konkurencji zajęli 4 pierwsze i większość drugich miejsc, osiągnięcie tylko III m. w ogólnej klasyfikacji tłumaczy się nieobecnością druhen); zorganizowanie korespondencyjnych zawodów lekkoatletycznych (uczni Chorągwi i wyniki: Śląsk 125 punktów, Mazowsze 122 p., Warszawa 101, Kraków 39, Wołyn 5, — pozostałe Chorągwie protokółu nie nadesłały).

Największe sukcesy sportowe harcerzy w r. 1928 były następujące:

1. Zwycięstwo Urwosynkiej drużyny harcerskiej w międzynarodowych regatach żeglarskich na Węgrzech.
2. Mistrzostwo Polski w grupie panów na I Nar. Zaw. Lucyńczy — w Warszawie.
3. I m. — Sztafety harcerskie z biegu tradyc. „Młodego Pioniera” — z Radzyna do Warszawy.
4. I m. harcerzy wileńskich w dorocznym biegu Osrodka wileńskiego, — przed Stowarzyszeniem Zw. Strzel., Sokół, Mł. Wiejska, 3 p. sap. i t. d. (Startowało 13 drużyn).
5. I m. — Chor. Warsz. i Mazow. w świątecz. P. W. i W. F., kwiecień — maj, w sportach lek-atł., gry sport., boks.
6. „Czarna Trzynastka” z Poznania zdobywa mistrzostwo Polski w p. koszykowej na rok 1928

Sprawności z zakresu wychowania fizycznego.

Z nadesłanych raportów rocznych d-n Chor.: Radomskiej, Wielkopolskiej, Pomorskiej, Lwowskiej, Wilenskiej wynika, iż największą popularnością cieszy się kolarstwo (394 sprawności), 2) gry sport (m. gier 339), 3) pływanie (220), 4) gimnastyka (202). Sprawności narciarską podały jedynie Chor.: Lwowska (10), Wilenska (12) i Wielkopolska (2).

Harcerskie Kluby Sportowe.

Z liczby 9-ujiu H. K. S. w. 1928-ym żywszą działalność uciwni 1. „Czuwaj” z Przemysła. 2. „Trzebinia” — Chor. Krak. 3. „Varsovia” — Chor. Krak. 4. „Lilja” — w Turku; nie nadesłały materiału sprawozdawczego: 5. Bydgoszcz 6. Włodzimierz Wołyński i 7. Pruszków.

H. K. S. Śląski osłabił rozmach pracy, notowany w r. ub. H. K. S. Łódzki rozpoczął prace organizacyjną i sportową w m. styczniu b. r. Na zasadzie wiadomości zaczerpniętych z prasy należało podkreślić b. owocną działalność sportową H. K. S. Lubelskiego, „Albertynów”, który wzięto w wodach okręgowych (lek.-atl.) zajął większość tych miejsc, jakkolwiek nie był notowany w konkursie jako klub nieregularny w związku okręgu. W Baranowie powstał nowy klub, który z inicjatywą mniejszych komend.

H. K. S. „Varsovia” w Mistrzostwach Polski w pilce zajmuje II m. za „Cz. 13-ka” z Poznania, a dh. Pedziach z „Varsovia” zdobywa mistrzostwo armii w b. r. na 100 m.

Wydziały w f. w Chorałgwiach zostały zorganizowane w K. Ch.: Warszawa, Radom, Śląsk, Lwów, Wilno, Łódź.

Wydział w f. w Głównej Kwaterze utrzymuje kontakt z Państw. Urzędem W. F. i P. W., z szeregami zrzeszeń społecznych i prasy sportowej, w której wielokrotnie umieszczał komunikaty i artykuły.

Przypisobnie wydoskole. Wydział P. W. w Głównej Kwaterze wydał osobną broszurę sprawozdawczą z specjalnego zaskiku udzielonego na ten cel przez P. Wiceministra D. Konarzewskiego

Drużyny polskie zagranicą.

Stan drużyn polskich zagranicą jest następujący:

I. Do Związku należą:

1. Odansk — drużyna 2 harczerzy 75
2. Harbin — „ 15 „ 47
3. Francja — „ 13 „ 45

Razem drużyn 18 harczerzy 582

II. Stanowią oddzielne organizacje harcerskie:

4. Czechosłowacja drużyna 24 harczerzy 492 środowisk 20
5. Niemcy — „ 12 „ 32 „ 1
6. Brazylja — „ 2 „ 24(7) „ 9
7. Danja — „ 2 „ 18 harczerzy 582

Razem drużyn 39 harczerzy 802 środowisk 32

III. Należą do organizacji skautowych innych państw:

8. Lotwa — „ 5 „ 18 harczerzy 290 środowisk 6
9. Rumunia — „ 3 „ 95 „ 2
10. St. Zjednoczone A. P. „ 5 „ 194 „ 2

Razem drużyn 69 harczerzy 582

* Hallicourt, Dougres, Harnes, Billy-Montigny, Paryż,

Libercourt, Absson, Barlin, Marles, Hersen, Cam-

Ogółem harczerzy poza granicami Polski, o ile posiadamy informacje, jest zatem 3298, w 125 drużynach.

Lato 1927 r. 1) Gdańsk. — 40% harczerzy było we własnym obozie zorganizowanym pod Gdynią. Obóz trwał 27 dni, uczestników — 25, harczerce 675. Komendant obozu wyznaczony przez G. K. M. dl. Cz. Rekowski. Koszt obozu 2614 zł. 80 gr. Wyżywienie 915 zł. Transport 65 zł. Uczestnicy obozu mieli 2 wycieczki w okolice.

1) Francja: — 1) obóz dla zastępowych i drużynowych trwał 15 dni, uczestników 17 w wieku od 13 do 19 lat z drużyn: w Hallicourt, Marles, Hersen, Compigny, Ostricourt, i Harnes. Obóz odbył pod Lupaguę prowadził druż. ph. J. Stępień.

2) Z Francji w Polsce było 5 Harcerzy-kolarzy, którzy byli uczestnikami kursów Komendy Chorągwi Krakowskiej w Niemcynie. Razem harczerzodni około 405

3) Harcerze z Czechosłowacji w b. r. zorganizowali 3 obozy, z Niemiec 1 obóz, z Litwy 1 obóz. W Ameryce Północnej kilka obozów, w obozach tych było około 370 harczerzy Polaków, nie należących do Związku Harcerstwa Polskiego.

W II Zlocie Narodowym 1929 r. wzięło udział 384 harczerzy z Wolnego Miasta Gdańska i zagranicy.

Brak książek harcerskich, odpowiednio wrobionych harczerzom pracownikom i szczerze nader fundusze utrzymujące należyte prowadzenie roboty kierownikom pracy harcerskiej zagranicą. Trudności te dadzą się przezwyciężyć jedynie przez poparcie szerszego społeczeństwa i planowe współdziałanie harczerzy w kraju.

STARSZE HARCESTERSTWO (I.128 — I.X.29).

Ustaliły się formy pracy w środowiskach akademickich, które ciągle jeszcze tworzą główną masę st. h. zorganizowane w specjalne jednostki i nadają ton całej pracy. Obok drużyn i jednostek i emickiej utrwała się specjalna w stolicy forma grómad i jednostek (wodzem) na czele, przy drużynie młodzieży. Zajęcie się planowe terenami pozaakademickimi to dorobek ostatniego roku. Trzecią cechą charakterystyczną ubiegłego okresu to spopularyzowanie się idei starszoharcerskiej wśród instruktorów i drużyn.

36% St. H. pracuje w Związku (w r. 1927—30%) procent akademików St. H. spadł z 80% na 70%. Uduchen jest jeszcze niższy, 60%. Północniach jest 67% ogółu St. H.

Wydział St. H. poza pracą natury organizacyjnej poraził oddziaływanie idące w kierunku: 1) ekspansji ideowej harc. na teren akademicki, 2) rosnący h. na poziom życia akademickiego 3) rosnący h. na terenach pozaakademickich przez systematyczne zajęcie się młodzieżą zawodowo pracującą 3) propagandę idei służby społecznej jako obowiązku każdego starszego harczerzy 4) utrwalenie planu wewnętrznego zrzeszeń St. H. utrwalenia idei formy organizacyjnej grómad—drużyna. Od siebie rubryce „Harciustrza” — „Starsze Harcerstwo”, referaty na zjazdach i zebraniach, wizyty. Zebrano materiały na P. W. K., ale wykresom nie wykonano z powodu braku chętnych do pracy i braku funduszy.

Akademicka młodzież harcerska liczy razem 1212 harcerek i harczerzy (375+837) z czego w zrzeszeniach jest 681 czyli 55,5%, reszta w drużynach młodzieży lub komendach.

We Lwowie (po raz drugi), Krakowie i Poznaniu odbyły się uroczyste inauguracje roku pracy w drużynach ak. z udziałem przedstawicieli senatów i organizacji w Warszawie po raz pierwszy. Specjalna konferencja w tej sprawie w Nivce pod Mysłowicami 6 i 7. IV 1929 skupiła czterdziestu kilku instruktorów i starszych harczerzy. Zrzeszenia o typie rzemieślniczym, poza drużyną Pabianicką, delegatów nie przysłały. Przewodniczył w zastępstwie Naczelnika dh. T. Marek. Program wypracowany na konferencji w Nivce, 11. IV 1928. Specjalna konferencja w tej sprawie w Nivce pod Mysłowicami 6 i 7. IV 1929 skupiła czterdziestu kilku instruktorów i starszych harczerzy. Zrzeszenia o typie rzemieślniczym, poza drużyną Pabianicką, delegatów nie przysłały. Przewodniczył w zastępstwie Naczelnika dh. T. Marek. Program wypracowany na konferencji w Nivce, 11. IV 1928.

Starsi harczerze zawodowo pracujący. Zagadnienie zorganizowania planowego pracy w zrzesz. h. z p. zostało poruszone po raz pierwszy na konferencji w Nivce, 11. IV 1928. Specjalna konferencja w tej sprawie w Nivce pod Mysłowicami 6 i 7. IV 1929 skupiła czterdziestu kilku instruktorów i starszych harczerzy. Zrzeszenia o typie rzemieślniczym, poza drużyną Pabianicką, delegatów nie przysłały. Przewodniczył w zastępstwie Naczelnika dh. T. Marek. Program wypracowany na konferencji w Nivce, 11. IV 1928. Specjalna konferencja w tej sprawie w Nivce pod Mysłowicami 6 i 7. IV 1929 skupiła czterdziestu kilku instruktorów i starszych harczerzy. Zrzeszenia o typie rzemieślniczym, poza drużyną Pabianicką, delegatów nie przysłały. Przewodniczył w zastępstwie Naczelnika dh. T. Marek. Program wypracowany na konferencji w Nivce, 11. IV 1928. Specjalna konferencja w tej sprawie w Nivce pod Mysłowicami 6 i 7. IV 1929 skupiła czterdziestu kilku instruktorów i starszych harczerzy. Zrzeszenia o typie rzemieślniczym, poza drużyną Pabianicką, delegatów nie przysłały. Przewodniczył w zastępstwie Naczelnika dh. T. Marek. Program wypracowany na konferencji w Nivce, 11. IV 1928.

Zrzeszenia St. H. przy seminarjach duchownych pracę w kierunku zorganizowania zrzeszeń we wszystkich seminarjach zainicjowali prowadził Naczelny Kapelan, ks. A. Bogdański. Zarejestrowana drużyna istnieje obecnie jedynie w Pelplinie, w Przemyslu, w Warszawie, w Warszawie, w in. są skupieniem harczerzy. Brak odpowiedniego kierownika tej pracy, po ustąpieniu ks. Bogdańskiego uniemożliwiła jej należyte prowadzenie.

Lato Starszych Harcerzy. Lato 1928 r. to zjednoczenie Harcerstwa w Sromowcach. Lecz starsi harczerze nie tylko w ten sposób, ale b. życia obozowego zapaskobili. Przed i po zjeździe odbyło się cały szereg wycieczek organizacyjnych przez poszczególne zrzeszenia (Warta — Kraków, Druż. Lwowska, obóz druż. pabianickich) oraz b. liczną udział St. harczerzy w obozach drużyn młodzieży. Co rok większa ilość harczerzy obozów bądź wędruje. Jedną z przyczyn jest obow.

Lato 1929 r. — to Zlot Narodowy w Poznaniu, na którym było 200 starszych harczerzy, w szczyt w obozach drużyn młodzieży. Dzień 18 lipca był dniem starszego harcerstwa na zlocie. W dniu tym odbyła się zbiórka wszystkich starszych harczerzy. Raport przed władzami harc., obiad dla reprezentacji w obozowej, w obozowej, ognisko wspólne starszoharcerskie z gawędą i wystawą. Deba, odprawa kierownikom zrzeszeń odbyła się przy dość licznym udziale 24 członków w tem reprezentantów b. wielu ośrodków jeszcze niezarejestrowanych jako St. H.

Praca społeczna starszych harczerzy została w tym plan pierwszy w programach wielu zrzeszeń. Służba społeczna St. H. idzie w kilku kierunkach: a) harcerstwo b) praca oświatowo kulturalna c) teren akademicki d) gotowość społeczne.

Na ogół biorąc współpracę i kontakt st. h. z pracą ogólną harcerską jest coraz większy i bliższy. Niema zrzeszenia, któreby stało poza normalnym życiem harcerskiem swego środowiska, a przeciwnie jest coraz więcej takich, które biorą za treść swej pracy udzielanie pomocy temu środowisku. Akad. Dr. Poznań. Dr. Wilcza. Gromada Kraków, zrzeszenie radomskie, b. wiele Gromad Warszawskich. 1) Pomoc i współpraca ta nie obejmuje jednak wszystkich terenów i głównie skupia się blisko drużyn. Natomiast prace ogólne, jak organizowanie K. P. H., sprawy finansowe Z. H. P., budowa stanic i własnych domów itp. nie znajdują się dostatecznie zajęcia się niemi przez staroharców.

b) Praca oświatowo-kulturalna prowadzona jest nie przez wszystkie środowiska. Na czoło wysuwa się tu Lwów i Nowy-Sącz. Drużyny Lwowskie prowadzą tę pracę na terenie wsi pod Lwówem, słowem bezpośrednio z ludem, członkowie drużyn nowosądeckiej czynią to samo, jedynie indywidualnie, na tych środowiskach gdzie przebywają (są to przeważnie nauczyciele). Również „Watra” Krakowa współpracuje z T. S. L.

c) Teren akademicki omówiono wyżej. d) Gotowość społeczne harczerzy to jedna z najbardziej rozpowszechnionych i charakterystycznych dla Harcerstwa form pracy społecznej. Działalność ta jest bardzo potrzebna, dotyczy czoło, na krótki może czas, bez przygotowań, do tego — to zestą najłatwiejszy sposób, a również potrzebny, odbycie tego obowiązku pracy społecznej w Warszawie, w Krakowie, Poznaniu — stanowią one główny sposób tej pracy.

Na zakończenie jednak trzeba stwierdzić, że choć w zasadzie wszędzie przyjmuje się ten obowiązek pracy społecznej za konieczny postulat pracy zrzeszeń, to jednak istnieje duża część starszych harczerzy pod tym względem obojętna. Stąd wniosek, że dalej w tym kierunku oddziaływać należy. Przykład angielskich rovers-scautów, których 1000 dzień i noc przez cały czas Jamboore intensywnie pracowali, winien nam wskazać, do czego trzeba być zdolnym.

Propaganda. W związku ze zlikwidowaniem Działu Propagandy N.Z.H.P. zwiększył się zakres zajęć Referatu Prasy i Propagandy przy G. K. M. Akcja tego Referatu była prowadzona w paru sekcjach. Sekcja Radjowa dostarczała materiału i zajmowała się wygłaszcaniem kwadransów harcerskich w Polskim Radjo, ponadto przygotowała cztery duże odczyty. Sekcja Prasowa wydawała stałe biuletyny w odstępach dwutygodniowych przysyłane do większych dzienników w całej Polsce. Zamieszczono w prasie również kilka dłuższych artykułów w związku z akcją letnią, Zlotem Narodowym, Jamboore. Zakład fotograficzny zajmował się dostarczeniem zdjęć do prasy codziennej i harcerskiej oraz przygotowywaniem materiałów ilustracyjnych na Wystawie Harcerskiej przy P. W. K. Sekcja Wystawowa przygotowała szereg stałych ekspozycji do organizowanej ruchomej wystawy harcerskiej, część z nich została wykorzystana na wystawie Przeciwalkoholowej w r. 1928 i na P. W. K. w Dziale Harcerskim. Odczyty opracowywała 3 odczyty o Harcerstwie spójności z pracą oświatowo-kulturalną, do dojazdach do Chorałgi. Sekcja Filmowa ułatwiała drużynom, względnie K. P. H. dostarczenie filmów i przeczytanie o treści harcerskiej.